

Måndagen den 7 maj

Kl. 11.00

§ 1 Justerades protokollen för den 26 och 27 april.

*Om fördelningen
av anslagen för
det särskilda vuxen-
studiestödet*

§ 2 Om fördelningen av anslagen för det särskilda vuxenstudiestödet

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Lars Gustafssons* (s) den 16 mars anmälda interpellation, 1978/79:165, och anförde:

Herr talman! Lars Gustafsson har frågat mig om jag är beredd att föreslå att nuvarande fördelning av de särskilda vuxenstudiestöden mellan grund- och gymnasieskolestuderande slopas och att i stället låta vuxenutbildningsnämnderna själva få avgöra fördelningen. Om jag inte skulle vara beredd till en sådan förändring vill Lars Gustafsson vidare fråga om jag då är beredd att förändra kvoteringen, så att den skulle kunna variera mellan länen med hänsyn tagen till efterfrågan på grundskole- resp. gymnasieskoleutbildning.

Som framgår av interpellationen fördelas medlen för särskilda vuxenstudiestöd av regeringen på högskole-, gymnasieskole- och grundskolestudier. Till grund för den nuvarande fördelningen ligger riksdagens beslut i anledning av propositionen 1975:23 (SfU 1975:14, rskr 1975:177). Centrala studiestödsnämnden (CSN) har enligt regleringsbrev rätt att göra mindre omfördelningar inom den aktuella anslagsposten Vuxenstudiebidrag enligt 7 kap. studiestödslagen. Anslagsposten omfattar delposterna a) studier vid yrkesteknisk högskola, b) studier på gymnasieskolenivå och c) studier på grundskolenivå.

Inför sista ansökningstillfället under ett budgetår får dessutom vuxenutbildningsnämnderna i begränsad utsträckning omfördela återstående medel som tilldelats resp. län ur anslagsposterna för vuxenstudiebidrag, timstudiestöd och dagstudiestöd.

Det är riktigt att antalet ansökningar för gymnasieskole- resp. grundskoleutbildning kan variera ganska kraftigt från län till län och också mellan ansökningstillfällena. CSN är också medveten om dessa problem och kommer enligt vad jag under hand inhämtat att i anslagsframställningen för budgetåret 1980/81 föreslå åtgärder i syfte att få en bättre fördelning av stöden i förhållande till efterfrågan. CSN menar att detta bör kunna ske utan att man behöver frångå principen att huvuddelen av de ansökningar som gäller grundskolestudier bör beviljas.

Redan för budgetåret 1979/80 räknar CSN med att inom ramen för den fastställda fördelningen kunna göra vissa justeringar med hänsyn till

Måndagen den
7 maj 1979

*Om fördelningen
av anslagen för
det särskilda vux-
enstudiestödet*

ansökningarnas fördelning på olika stödförmer och län.

Jag är med hänsyn till de åtgärder som redan planeras inom CSN inte beredd att föreslå ett omedelbart slopande av nuvarande fördelning av medlen till vuxenstudiestöd. Jag avser emellertid att noga följa utvecklingen. Jag är inte heller främmande för tanken att på sikt ge vuxenutbildningsnämnderna ett större ansvar. Mer genomgripande förändringar av nuvarande fördelningsprinciper bör dock enligt min mening underställas riksdagen, och jag finner det därför naturligt att ta upp frågan igen i anslutning till nästa budgetproposition.

LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wikström för svaret på min interpellation. Jag tycker att svaret är positivt och präglas av förståelse för de problem jag har tagit upp i interpellationen.

Det är bra att CSN i sin anslagsframställning för budgetåret 1980/81 avser att föreslå åtgärder som syftar till en fördelning av stöden som bättre svarar mot efterfrågan. Om detta kan ske, som CSN tydligen tror, utan att man frångår principen om att huvuddelen av ansökningarna på grundskolenivå bör beviljas, återstår att se. Det blir ju anledning att återkomma till det problemet i samband med behandlingen av budgeten för 1980/81.

Jag tar naturligtvis också fasta på statsrådet Wikströms formuleringar i slutet av svaret, där han säger att han noga skall följa utvecklingen och att han skall överväga ett större ansvar för vuxenutbildningsnämnderna. Jag tolkar detta om större ansvar för vuxenutbildningsnämnderna som innefattande också en möjlighet till större frihet för nämnderna. Den friheten borde, enligt min mening, också få användas till att prioritera korttidsutbildade, oavsett om de hänförs till den ena eller den andra kvoten.

Till sist noterar jag med tacksamhet statsrådet Wikströms löfte att ta upp frågan igen i anslutning till nästa budgetproposition. Samtidigt vill jag peka på att det mellan dagens datum och datum för nästa budgetproposition ligger ett val, och jag dristar mig till att, beroende på valutgången, göra en alternativ tolkning av svarets sista sats. Den alternativa tolkningen skulle innebära att riksdagsledamoten Jan-Erik Wikström finner det naturligt att stödja en socialdemokratisk budgetproposition som innehåller förslag om förändringar i den riktning som jag tror att statsrådet Wikström och jag är överens om.

Med detta ber jag att än en gång få tacka för svaret på min interpellation och uttrycka min tillfredsställelse över att det var så positivt.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Jag anser att man bör inta en sakståndpunkt, oavsett om man sitter i regeringsbänken eller om man är riksdagsledamot. Jag tror att Lars Gustafsson känner mig tillräckligt väl för att veta att den uppfattning som jag redovisat är den uppfattning som jag har i sak och att jag kommer att ha den, oavsett vad som händer i september.

När det gäller sakfrågan vill jag gärna säga att jag tycker att Lars Gustafsson

har rätt i det han pekar på i sin interpellation. Det är min avsikt att göra de förändringar som han där har aktualiserat. Jag tror också att det är riktigt att ge vuxenutbildningsnämnderna större handlingsfrihet. De har full kompetens för att göra den avvägning som Lars Gustafsson har efterlyst.

LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot statsrådet Wikström, utan jag tar fasta på att vi, oavsett om det är statsrådet Wikströms eller mitt parti som lägger fram nästa budgetproposition, tydligen är överens om att reglerna för fördelning av det särskilda vuxenstudiestödet behöver ändras och att de behöver ändras så, att huvudsyftet med stödet får ett starkare genomslag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om beredskapen mot oljekatastrofer

Kommunministern BERTIL HANSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels följande interpellationer, nämligen

1978/79:169, anmäld den 29 mars, av *Märta Fredrikson (c)*,

1978/79:173, anmäld den 17 april, av *Carl-Henrik Hermansson (vpk)*, till statsministern,

1978/79:177, anmäld den 20 april, av *Erik Johansson i Hållsta (c)*,

1978/79:178, anmäld den 20 april, av *Karl-Erik Svarthberg (s)*,

dels följande frågor, nämligen

1978/79:465, anmäld den 29 mars, av *Margaretha af Ugglas (m)*,

1978/79:472, anmäld den 30 mars, av *Gustav Lorentzon (vpk)*,

1978/79:491, anmäld den 17 april, av *Mats Hellström (s)*,

1978/79:499, anmäld den 19 april, av *Per Olof Håkansson (s)*,

och anförde:

Herr talman! Märta Fredrikson har i en interpellation frågat mig om jag anser det nödvändigt att vår oljeberedskap förstärks så att oljeutsläppen kan tas om hand till havs innan de når kusten. Hon har också frågat om det planeras anskaffning av det svensktillverkade systemet för svepning och upptagning av olja till havs, vilket framgångsrikt har använts vid försök i England. Vidare har hon frågat om jag avser att förstärka kommunernas oljeberedskap och om jag anser att oljeskyddsberedskapen i Östersjöskärgården är tillräcklig.

Carl-Henrik Hermansson har i en interpellation frågat statsministern om han vill ge en fullständig redogörelse för de svenska myndigheternas förberedelser för att möta den senaste oljekatastrofen i Östersjön, sedan de hade fått kunskap om oljeutsläppet i Ventspils. Han har också frågat varför

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

inte en massiv militär insats gjordes på ett tidigare stadium av oljebekämpningen och om insatserna av personal och materiel f. n. kan bedömas som tillräckliga eller om ytterligare insatser förbereds. Vidare har han frågat vilka initiativ regeringen avser att ta i vissa hänseenden, nämligen

dels för att 1974 års avtal mellan Östersjöstaterna skall träda i kraft,

dels för att få tillräckliga beredskapsplaner för oljebekämpning upprättade,

dels för att säkra en enhetlig operativ ledning av all oljebekämpning,

dels för att få en bättre personell och materiell beredskap mot oljekatastrofer (utbildning av arbetsledare, uppläggning av beredskapsdepåer, förmånligare regler för ersättning till kommunerna etc.) samt

dels slutligen för att söka förhindra att nya oljekatastrofer inträffar (strängare internationella regler, begränsningar av rätten för oljetankrar att passera vissa farvatten, föreskrifter om konstruktioner av oljetankrar etc.).

Erik Johansson i Hållsta har i en interpellation frågat mig om jag anser att frågan om ansvaret för oljebekämpning är klarlagd och att det finns en tillfredsställande beredskapsplan för berörda samhällsorgan i händelse av oljekatastrofer av den typ som nu har drabbat Stockholms skärgård. Han har också frågat vilka initiativ regeringen avser att vidta för att förstärka beredskapen för framtiden och om regeringen avser att ge Ortsbefolkning och lots- och fyrvaktspersonal bättre möjligheter att snabbt gripa in i bekämpnings- och saneringsarbetet.

Karl-Erik Svartberg har i en interpellation frågat mig vilka skälen är för regeringens beslut att göra en massiv insats med militär personal i oljesaneringsarbetet i Stockholms skärgård, då man i Bohuslän hänvisades till kommunernas egna insatser och en "självsanering --- genom naturens egna läkande krafter". Han har också frågat av vilka orsaker saneringsfartyg och personal har omdirigerats från saneringsarbetet på Bohuskusten till motsvarande arbete i Stockholms skärgård.

Margaretha af Ugglas har frågat mig hur stora resurser vi har satsat på att bygga upp en beredskap mot oljekatastrofer, om jag anser att den svenska beredskapen mot oljekatastrofer är tillräcklig och, om inte, vilka åtgärder jag avser vidta för att skapa en tillfredsställande beredskap mot oljekatastrofer vid våra kuster.

Gustav Lorentzon har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta för att skapa fullgod beredskap mot oljekatastrofer samt för att på grund av gjorda erfarenheter se till att oljeutsläppen tas om hand till sjöss innan de har nått kusten.

Mats Hellström har frågat mig vilka extraordinära åtgärder av ekonomisk, personell och teknisk art regeringen är beredd att vidta för att minska miljöskadorna av den nu aktuella oljekatastrofen i Stockholms skärgård och av den som tidigare har drabbat Bohuskusten.

Per Olof Håkansson har frågat mig om jag delar landshövdingens i Stockholms län uppfattning att riksdagen nyligen har fattat beslut som undanröjer brandlagens giltighet.

Carl-Henrik Hermanssons interpellation har lämnats över till mig.

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

Jag besvarar interpellationerna och frågorna i ett sammanhang.

Uppgiften att svara för oljebekämpning till havs och i kustvattnen åvilar tullverkets kustbevakning. Den särskilda beredskapsorganisationen för detta har byggts upp successivt sedan år 1970. T. o. m. innevarande budgetår har anvisats ca 100 milj. kr. för denna beredskap, varav för anskaffning av bekämpningsanordningar och bekämpningsmedel m. m. ca 75 milj. kr. För de anvisade medlen har bl. a. anskaffats, eller pågår anskaffning, av skilda typer av oljebekämpningsmateriel samt olika slag av miljöskyddsfartyg, som behövs för att kunna utnyttja oljebekämpningsmaterielen effektivt. Vidare har kustbevakningen fått vissa personalförstärkningar, som särskilt har avsetts för att sköta underhåll och drift av oljebekämpningsmaterielen. Senast har riksdagen på regeringens förslag på tilläggsbudget II till statsbudgeten för innevarande budgetår anvisat 25 milj. kr. för anskaffning av tre miljöskyddsfartyg som ersättning för äldre fartyg. För nästa budgetår har anslaget till beredskap för oljebekämpning till havs m. m. höjts från ca 6,5 milj. kr. till ca 9,2 milj. kr., eller alltså med drygt 40 %. Under detta anslag finns en förslagsvis betecknad anslagspost till kostnader för bekämpningsoperationer, som medger kustbevakningen att ta i anspråk alla de resurser av olika slag som behövs vid en bekämpningsoperation.

Kustbevakningens beredskapsorganisation för oljebekämpning till havs och i kustvattnen är fortfarande under uppbyggnad. Planerad anskaffning av materiel har sålunda ännu inte kunnat verkställas i full omfattning, och den fortgående tekniska utvecklingen medför att ny och bättre materiel successivt kan tillföras organisationen. I detta sammanhang kommer man bl. a. att uppmärksamma det system för svepning och upptagning av olja till havs som Märta Fredrikson åsyftar i sin interpellation. Det har emellertid först helt nyligen av vederbörande företag anmälts färdigt för utprovning i Sverige. Det finns alltså ännu inte tillräckligt underlag för beslut om en eventuell upphandling av denna utrustning.

Räddningstjänsten är enligt brandlagen en kommunal uppgift. Med räddningstjänst förstås enligt lagen bl. a. verksamhet för att vid oljeutflöde avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön. Kommunerna är dock inte skyldiga att vidta åtgärder för oljebekämpning till havs eller i kustvattnen. För sina kostnader för bekämpning av löskommen olja som har flutit i land från havet får kommunerna ersättning av statsmedel med ett visst mindre avdrag.

Det är alltså staten genom kustbevakningen som svarar för oljebekämpningen till havs och i kustvattnen, medan bekämpningen till lands ankommer på kommunerna. Jag har i samband med de nu aktuella händelserna haft särskild uppmärksamhet riktad på frågan om detta skilda huvudmannaskap kan ha förorsakat några olägenheter. Vid mitt besök i Bohuslän vitsordades det från kommunalt håll att samarbetet med kustbevakningen fungerade mycket bra. Då jag emellertid känner till att det även har kommit fram viss kritik, anser jag att det kan finnas skäl att överväga frågan i ett lämpligt utredningssammanhang.

Som svar på frågan om förberedelserna för att möta oljehotet mot den

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

svenska ostkusten kan jag meddela följande.

Den 12 mars kl. 19.30 mottog kustbevakningsledningen ett telexmeddelande från sjöbevakningen i Finland om att ett finskt tankfartyg samma dag hade iakttagit ett oljebälte elva nautiska mil utanför Dagö. Dagen därpå kompletterades meddelandet med att ett ryskt fartyg tio dagar tidigare skulle ha grundstött utanför Ventspils på lettiska kusten och att härvid ca 5 000 ton råolja skulle ha läckt ut.

En av de första åtgärderna från svenska kustbevakningens sida var att hos vederbörande sovjetiska myndighet per telex begära information om grundstötningen och oljeutsläppet. De begärda uppgifterna erhöles i telexsvar först den 21 mars. Det meddelades då att det sovjetiska tankfartyget Antonio Gramsci hade haft grundkänning vid Ventspils den 27 februari och att detta hade resulterat i ett oljeutsläpp av viss kvantitet råolja ("of some quantity of crude oil"). Det meddelades vidare att konsekvenserna av oljeutsläppet höll på att elimineras genom mekanisk upptagning och dispergering samt att slutlig bekämpning ("liquidation") av ett mindre oljebälte pågick på en position utanför Dagö.

Dessförinnan, den 16 mars, hade en representant för sovjetiska ambassaden i Stockholm kontaktat utrikesdepartementet och informerat om att ett sovjetiskt tankfartyg hade gått på grund på sovjetiskt territorialvatten utanför den lettiska hamnen Ventspils. Man hade inte fått några uppgifter om utsläppets omfattning. Åtgärder för bekämpning av den utläckta oljan hade inletts. Denna underrättelse, som omedelbart vidarebefordrades till kustbevakningsledningen, innehöll sålunda inga detaljer om oljeutsläppet. Den utgjorde emellertid ändå en bekräftelse på att en tankfartygsolycka hade inträffat utanför inloppet till Ventspils.

Den första operativa åtgärden efter rapporten från finska sjöbevakningen var att kustbevakningsflygets dagliga spaningar utsträcktes till havs så att de även omfattade området utanför mittlinjen mellan Gotland och baltiska kusten. Den 23 mars upptäckte den svenska flygspaningen ett område med oljeinblandad is ca 30 nautiska mil väster om Dagö, vilket innebär drygt 60 nautiska mil öster om Almagrundet. Upptäckten föranledde kustbevakningen att enligt gällande överenskommelser sända ett varningsmeddelande, s. k. POLWARN, till finska sjöbevakningen. Därmed etablerades ett dagligt löpande informationsutbyte med vederbörande finska myndigheter om de fartygs- och flygspaningsaktiviteter som på ömse håll sattes i gång på grund av denna upptäckt. Härav framgick successivt att oljeinfecterade drivisbälten fanns i betydande omfattning utspridda längs iskanten syd om Åbolands och Ålands skärgårdar. De fortsatta spaningarna visade emellertid att isflaken drev ut till havs och smälte efter hand. Då detta skedde, bildades en mycket tunn oljefilm som så småningom upplöstes i vattnet. Någon olja under isen kunde inte upptäckas, vare sig av den finska eller svenska kustbevakningens fartyg, som gjorde upprepade undersökningar härom.

Frågan om vilka bekämpningsåtgärder som i detta läge borde övervägas diskuterades mellan de finska och svenska oljebekämpningsmyndigheterna. Resultatet blev att man nödgades konstatera att det inte finns någon teknik,

med vilken man skulle kunna till havs avlägsna den olja som fanns inmängd i isen. Man måste tänka på att det var fråga om väldiga ismassor i norra Östersjön och att oljan, trots att den kunde orsaka stor skada om den kom i land, ändå bara utgjorde någon promille av isens volym.

Ännu de sista dagarna i mars hade varken den svenska eller den finska sjöbevakningens fartygs- och flygspaningar gett underlag för bedömningen att det förelåg ett omedelbart hot mot den svenska ostkusten. De ovanliga svårigheter som var förenade med spaningsarbetet till följd av isen och den vidsträckta yta där oljan kunde tänkas uppträda föranledde dock att man måste bereda sig för att möta oförutsedda händelser. Därför hölls den successivt upptrappade beredskapen hos berörda ledningsorgan och bekämpningsenheter oavbrutet på en hög nivå.

Dagarna kring månadsskiftet mars-april rädde dimma och dålig sikt såväl till havs som i östra Mellansverige. Detta försvårade fartygsspaningen. Tidvis blev såväl flyg- som helikopterspaning helt eller delvis omöjlig inom aktuella områden till sjöss. På eftermiddagen den 2 april upptäcktes de första oljeklumpar som hade frigjorts från isen i samband med att denna under långsam smältning drev in i yttre delarna av Stockholms norra skärgård. Först i detta läge började oljan bli åtkomlig för upptagning, i första hand med hydraulmanövrerade gripskopor på kustbevakningens miljöskyddsfartyg.

Så fort det blev klart att oljeinfekterad drivis var på väg in i Stockholms skärgård begärde kustbevakningen hjälp med fartyg och personal från flottans förband inom Ostkustens örlogbas och något senare även från kustflottan och kustartilleriet. All begärd hjälp har omedelbart ställts till förfogande och omfattade när den var som störst 9 fartyg, 20 arbetsbåtar och ca 200 man ur flottan samt 3 fartyg, 8 arbetsbåtar och ca 40 man ur kustartilleriet. Marinens insatser var som störst under påskhelgen samt dagarna närmast före och efter denna helg.

I detta sammanhang vill jag nämna att kustbevakningen har lagt upp länsor på vissa lotsplatser och meddelat erforderliga instruktioner. Sjöfartsverket har i Stockholms skärgård lämnat all den medverkan med fartyg och lotspersonal som har begärts av kustbevakningen. Den viktigaste insats som ortsbefolkningen liksom lots- och fyrpersonalen kan göra är att rapportera till kustbevakningen oljeförekomster som iaktas till havs och i kustvattnen. Detta har skett i detta och i många andra fall.

Vad beträffar medverkan i övrigt från militär sida bedömde länsstyrelsen i Stockholms län att någon massiv insats av militär personal inte var motiverad så länge bekämpningen av oljan från landsidan var begränsad till Värmdö kommun och sköttes under det kommunala brandförsvarets ledning genom väl planerade insatser i stor omfattning genom frivilliga. Sedan läget hade utvecklats därhän att militär hjälp blev nödvändig även på landsidan, begärdes och erhöles sådan hjälp från Östra militärområdet. Detta skedde i samband med att länsstyrelsen den 11 april beslöt att överta ledningen av insatserna i berörda kommuner och utse en särskild befälhavare för att leda verksamheten.

Jag vill här erinra om att det i kungörelse (1969:85, senaste lydelse 1976:165)

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

om militär räddningstjänst m. m. finns föreskrifter om att militär hjälp skall lämnas på begäran av generaltullstyrelsen, länsstyrelse, chef för tullregions bevakningskontor, polischef eller kommunal brandchef, om sådan hjälp är nödvändig för att vid nödläge avvärja överhängande fara för liv eller hälsa, för omfattande förstörelse av egendom eller för avsevärd skada i miljön. Det behövs alltså i sådana fall inte något beslut av regeringen.

Den av Carl-Henrik Hermansson omnämnda Helsingforskonventionen av år 1974 om skydd av Östersjöområdets marina miljö – som innehåller utförliga bestämmelser om samarbete vid bekämpning av havsförorening – har hittills ratificerats av fem av de sju stater som undertecknade konventionen. Sverige var en av de första stater som ratificerade konventionen. Det finns goda förhoppningar om att konventionen skall ratificeras av återstående två stater och därmed träda i kraft i år. Även om konventionen ännu inte har trätt i kraft och därmed fått bindande verkan för medlemsstaterna har en interimskommission redan inlett den praktiska verksamheten. Inom kommissionens ram har bl. a. upprättats en arbetsgrupp som sysslar med frågor om förebyggande av miljöfarliga utsläpp från fartyg och om bekämpning av havsföroreningar.

Vidare är en expertgrupp direkt inriktad på oljebekämpning. Från svensk sida avser vi att ytterligare intensifiera vårt engagemang i denna grupp för att finna former för praktiskt samarbete till sjöss vid större oljebekämpningsoperationer i samband med tankfartygsolyckor.

Jag vill också nämna att det nordiska samarbetet på åtgärdssidan redan nu finns reglerat i den s. k. Köpenhamnsöverenskommelsen, en överenskommelse om samarbete i fråga om åtgärder mot oljeförorening som trädde i kraft år 1971. Parterna i denna överenskommelse har enats om såväl samverkan vid konkreta oljebekämpningssituationer som modeller för gemensamma övningar.

Med anledning av Karl-Erik Svartbergs fråga om omdirigering av "saneringsfartyg" och personal från Bohuskusten till Stockholms skärgård vill jag erinra om att saneringsarbete närmast är en kommunal angelägenhet. Trots detta inträffar det att kustbevakningen – som ju har ansvaret för bekämpning av olja till havs och i kustvattnen – efter bekämpningsarbetets slutförande hjälper kommunerna med transporter från friliggande öar av olja och oljehaltigt skräp som har samlats ihop på öarna. I det nu aktuella fallet gällde det att förstärka kustbevakningens egna bekämpningsinsatser, dvs. räddningstjänstinsatser, i och utanför Stockholms skärgård. Detta förutsätter enligt gällande beredskapsplaner en viss uttunning av bekämpningsresurserna inom en eller flera av kustbevakningens övriga regioner. Det transportbehov som kommunen har i sitt saneringsarbete får i ett sådant fall lösas genom att man hyr lämpliga transportbåtar. Detta har f. ö. skett och sker i Stockholms skärgård.

De insatser som har gjorts för bekämpning av oljeutsläppet i Östersjön är mycket omfattande. Det gäller såväl från direkt ansvariga myndigheters sida som från militärt håll och från frivilliga. Jag vill i detta sammanhang uttrycka min stora uppskattning för det skickliga och viktiga arbete som utförs. Dessa

omfattande insatser är uttryck för en höjd ambitionsnivå när det gäller bekämpnings- och saneringsinsatser vid oljeutsläpp.

Jag vill meddela att regeringen har gett 1977 års oljeskyddskommitté (Kn 1977:03) i uppdrag att granska och utvärdera händelserna såväl på Bohuskusten som i Stockholms skärgård. Uppdraget omfattar både att kartlägga och analysera händelseförloppen fr. o. m. den första rapporteringen t. o. m. saneringen och att föreslå alla de åtgärder av organisatorisk, resursmässig eller annan art som kan befinnas motiverade av erfarenheterna. Jag vill för egen del framhålla att det är särskilt angeläget att få klarlagt på vilka sätt och i vilken utsträckning dessa händelser har varit unika i förhållande till tidigare olyckor och hur vi skall kunna skydda oss mot upprepningar. Båda händelserna har det gemensamt att det rör sig om oljeutsläpp som har skett på stort avstånd och som inte har blivit kända eller kunnat lokaliseras omedelbart. En konsekvens redan av avståndet synes ha varit att oljan har kunnat komma i land var som helst inom ett vidsträckt område. Härtill kommer de särskilda svårigheter som isen har medfört både för spaningsarbetet och för bekämpningen. Allt detta måste studeras noga så att vi får möjlighet att stå bättre rustade i framtiden.

Redan i det jag nu har sagt ligger att jag anser att vår beredskap för oljebekämpning, trots de stora insatser som har gjorts på att bygga upp den, inte kan betraktas som färdig utan måste successivt förbättras. Det är regeringens uppfattning att skyddet för våra hav och kuster mot oljeskador måste ges en ökad prioritet. Jag uppfattar också interpellanternas och frågeställarnas inställning så att det bör finnas förutsättningar för enighet härvidlag.

Tre kommittéer – 1977 års oljeskyddskommitté, kommittén (Jo 1978:05) om miljörisker vid sjötransporter och sjöövervakningskommittén (H 1977:05) – behandlar ingående frågor som gäller inriktningen och omfattningen av vårt oljeskydd samt samordningen och ledningen av övervakningen och räddningstjänsten till sjöss. Det gäller även de spörsmål som har ställts i interpellationerna och frågorna och som jag inte har direkt behandlat i det föregående. Kommittén om oljerisker vid sjötransporter avlämnar sitt betänkande under sommaren, och de båda övriga kommittéerna lämnar sina betänkanden något senare.

Regeringen har för avsikt att skyndsamt behandla kommittéförslagen och lägga fram ett handlingsprogram för riksdagen med såväl kortsiktig som långsiktig inriktning framför allt i syfte att förebygga oljeolyckor.

MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet Bertil Hansson för svaret.

Jag är tacksam för att där inte finns hänvisning till självläkande krafter.

Sedan i november då Bertil Hansson svarade på min fråga i anslutning till den oljekatastrof som drabbade Bohuskusten den 13 november har jag nu för fjärde gången här i kammaren aktualiserat behovet av att se över hur olje transporter sker och var oljeskyddsberedskap finns. Jag har motiverat hur

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

nödvändigt det är att vi med allt vi är mäktiga ställer upp till skydd för denna farsov, till skydd för den olja som i ökande mängd hotar och skadar livet i havet och på stränderna samt människorna.

Jag har varit envis och bör måhända förstå Bertil Hanssons behov av att i en tidningsartikel skriva att han anser mig vara blind och okunnig och att jag leder andra vilse, varvid enligt Bertil Hansson slutet naturligtvis blir "sorgligt och missvisande för läsekretsen". Bertil Hansson har även via tidning uttalat att "bohuslänningarna får komma med vettiga förklaringar till vad de är missnöjda med".

Ja, vi är inte glada för oljeutsläppen till havs, för de oljeskador som blir följden och för vad som hänt kusten. Och det är inte Bertil Hansson heller. Vi anser att det är rätt att ingående ta upp frågan om hur vi bäst skall ordna det förebyggande skyddet och – då de stora oljeutsläppen f. n. är ca ett om dagen och omfattar mängder av olja – hur vår oljeskyddsberedskap bäst skall fungera. Det var positivt att statsrådet den 26 mars besökte Bohuskustens drabbade områden. På Gerlesborg visas just nu en utställning om lössläppt olja kallad "När oljan gick till". Den är väl värd att ses och begrundas, och det är motiverat att lyssna till dem som där berättar om den.

På bildskärmen visas foton från oljenedsmutsningen på västkusten. Fotona, som har tagits av ett par grabbar – Reine Nygren och Peter Ljunggren –, visar nedsmutsningen, fågeldöden och det svåra, tunga och kladdiga manuella arbetet. Kostnaderna hittills för saneringen tror jag är väl kända för Bertil Hansson liksom att oändligt mycket kvarstår att göra. Jag skall därför inte upprepa detta. Jag har talat om min önskan om en annan och fastare syn på oljeutsläppen och att vi inte kan hålla på och skada jordens tillgångar såsom vi nu gör.

Mitt engagemang är inte, såsom Bertil Hansson tror, nypåkommet. I över tio år har jag talat om vikten av att vi skyddar miljön.

I slutet av 1960-talet väcktes jag ordentligt av min dotter som deltagit i fiskeristyrelsens forskningar i Östersjön och vid Kristineberg i Bohuslän. Hon sade:

"Vad är det vi håller på med egentligen? Vad är det för nytta med att vi anstränger oss för att ge föda till jordens behövande befolkning när vi samtidigt gör allt vi kan för att skada havets tillgångar, som skulle kunna ge oss så mycket. Vi är ännu bara i början av kunskapen om havets möjligheter att ge av sina rika tillgångar bl. a. för att förse oss med mat och medicin. Och inbilla er inte att oljetankrar i Brofjorden aldrig kommer att ge några oljeskador."

Det var länge sedan hon sade detta.

Oljeutsläpp av olika slag sker kontinuerligt. De stora uppmärksammas mest. Alla de mindre gäller tillsammans betydande kvantiteter olja. Jag har någonstans läst att 16 % av den olja som fraktas över haven hamnar i vattnet. Jag har tyvärr inte kunnat kontrollera sanningshalten av denna uppgift.

Väst- och ostkust har nu båda på en gång hårt drabbats. Frågan om oljeskyddet är inte en debattfråga för lokalpatriotiska känslor, men varje lokalt område måste få sätta in alla resurser. Debatten rör varje del av landet

som drabbas, men det är också i hög grad en global debatt. Att det skulle behöva inträffa skador på båda sidor av Sverige för att de många skulle engagera sig kan beklagas, men det är ett friskhetstecken att engagemanget nu blivit starkare. Det har det även blivit hos de ansvariga, vilket Bertil Hanssons svar visar. Det är bra, och jag är glad för det.

Bertil Hansson frågade varför vi är missnöjda. Ja, de människor som vid alla tillfällen så lojalt har ställt upp för att ta hand om oljan till havs, som har satsat sig och sitt arbete, som har de av Bertil Hansson efterfrågade kunskaperna, de har måst konstatera att de inte har förfogat över den kända teknik med vars hjälp de kanske hade varit bättre rustade. De har i stort sett varit försvarslösa. Deras insatser är i hög grad berömvärda. Besvikelserna hos dem måste ha varit stora vid båda de aktuella oljekatastroferna.

Den kamp som förs på land är svår och otäck. Det är inte konstigt att det behövs en oljeskyddsutrustning per man och dag. Och saneringen är ännu inte slutförd. Finsaneringen kan ge nya skador när oljeresterna rinner ner mellan småstenarna och i sanden. Vi har inte sett vilka skadorna blir på havsbotten, för reproduktionen av havets växt- och djurliv. Men vi har sett de många tusentals oljedödade fåglarna, vi har sett hur de dödsmärkta drar sig upp ur oljesmeten. Skadorna på människans miljö och på människan känns svåra och onödiga.

1978 års stora tankerförlisning vid den franska kusten och det arbete som har följt därav misstänks ha gett människorna skador. Sjukdomsfallen av exempelvis eksem och epilepsi har ökat i de oljedrabbade områdena. Nu anser franska staten det helt nödvändigt att oljan i den tanker som gick till botten efter kollisionen för kort tid sedan tas upp.

Det frågas efter vettiga förklaringar till vårt missnöje. En vill jag ge för min egen del. Det är liv det gäller. Vi kvinnor kan få höra att vi är känslomässiga, och därför skulle vårt engagemang vara för känslomässigt. Känslomässigt – ja, varför inte. Det skall vi inte skämmas för. Vi – jag själv – har givit nytt liv för livet som skall föras vidare. Engagemanget för att skydda liv är djupt. Men vi kvinnor är inte ensamma om att vilja ge skydd åt livet – allt liv. Känslomässigt engagemang utesluter inte saklighet.

När jag skrev min interpellation hoppades jag att västkustolyckan skulle ge erfarenheter som kunde bespara ostkusten att drabbas så hårt. Men den drabbades.

Vi har kunnat läsa om att på en kaj ligger ett system i tio exemplar för svepning och upptagning av olja. Östersjöoljan driver obönhörligt mot land, men kvar på land ligger de från Norge lånade systemen oanvända. Och vi läser om en karusell av beställning för köp, avbeställning och lån. Materielen ligger där. Det är, förlåt liknelsen, som om småpojkar kivas, ej medvetna om hur allvarligt hotet av den drivande oljan är. Borde inte de som har till uppgift att försöka ta hand om oljan ute i havet få tillgång till både de tio lånade och de tio beställda systemen? Kustbevakningen har sedan länge system av samma sort. I vintras användes detta, med gott resultat sägs det, när en tanker läckte ut olja i Falkenbergs isbelagda hamn.

I svaret står exempelvis att kustbevakningen har lagt ut länsor. Det är

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

förnämligt. De fanns och användes vid Landsort utanför Nynäshamn.

Av ansvarig personal har jag hört att de draglänsor som ställdes till förfogande inte tog något område, för allra minsta skräp måste de rensas. De länsor som statsrådet hänvisar till var inte till mycket nytta. Vinden vände, oljan gick ut och spreds över ett större område.

Flyg- och helikopterspaning sattes in, men man fann ingen olja. Människor i småbåtar med långsam fart såg emellertid oljeklumpar på varje meter vatten.

Ansvarig personal som jag har talat med säger sig ha varit med om rätt mycket och anser att det någonstans är fel. Svensk oljeberedskap fungerar inte som den skall, och då finns det alla skäl i världen att se över funktionerna.

Vid alla tillfällen av upptäckt oljehot har försvarsberedskapen varit god, men ändå – trots skickliga och berömvärda insatser av kunnigt folk och trots alla andra insatser – är resultatet nedslående: Det finns en effektivitet som ej får gensvar.

Kustbevakningen har en mycket fin teknik till sitt förfogande, dyrbara spaningsflygplan och exklusiva miljövårdsfartyg, men ändå går oljan i land.

Man har exemplifierat detta på följande sätt: "Om vi har de allra bästa spanings- och rapporteringsmöjligheter, om vi därigenom får veta plats och klockslag när en fiende anfaller, men sedan inte har en enda man med funktionsdugligt försvarsvapen, vad hjälper då spaning och rapportering? Underrättelser om olja räcker inte långt om man ändå inte kan ta hand om den."

Det finns denna gång en positivare ton i Bertil Hanssons svar. Beredskapen behöver utbyggas och vikten av att klarlägga i vilken omfattning de båda aktuella utsläppen varit unika i förhållande till andra olyckor framhålles. Men är inte varje utsläpp unikt allteftersom havet, väder, vind, strömmar, temperaturförhållanden, oljans beskaffenhet m. m. varierar? Vi får vara beredda på att varje utsläpp kan vara unikt och att oljeutsläppen och skadorna tyvärr kommer att upprepas till dess att enigheten om att vi måste ta krafttag för att kunna motverka och ta hand om oljeutsläppen blivit sådan att insatserna blir verkningsfulla.

Det är bra att den nämnda oljeskyddskommittén, som redan skaffat sig så mycket kunskap, får fortsätta och att den får väsentligt mer omfattande uppdrag. Det gäller ju livets möjligheter för framtiden.

Jag vill tro att vi alla – liksom vi är i jordbruksutskottet – är ense om en ny syn på oljeutsläppen, om att det behövs en hård rapporteringsskyldighet för alla, om att bästa resultat erhålles när oljan tas upp ur vattnet, om att oljan inte får "sänkas" och om att förseelserna bör följas av så kännbara straff att de blir olönsamma. Det förslag som här är lagt bör redan skärpas.

Två stora olyckor sätter äntligen kraft och allvar bakom de krav som framförts på ökad säkerhet, exempelvis:

att tillsammans med kustländerna skriva regler att ingen annan olja än partikelmärkt sådan får tas emot,

att öka den gemensamma övervakningen och oljeskyddsberedskapen,
att skaffa speciella oljetankrar för bättre skydd mot läckage.
att få speciella korridorer för oljetankrar att färdas i, liksom flyget har, och
en bättre havsövervakning.

att ställa högre krav på lotsplikt även för mindre fartyg, eftersom tankbåtar
uppenbarligen tar stora risker,

att få ökad bogserassistans – bogserbåtar kan åtfölja oljetankrar för att vid
behov omedelbart ingripa,

att inte dra in fyrpersonal och t. ex. lotsutkiken vid Lysekil, vilket ej är
försvarbart,

att låta rekryter i flottan få utbildning i oljeskyddsberedskap samt

att samordna alla enheter till sjöss, t. ex. de statliga enheterna, fiskebåtarna,
vilka bör ersättas när de tas i anspråk, sjöräddningssällskapet m. fl. Sjørädd-
ningen har obyråkratiska och personliga kontakter med andra stater och kan
därför tillfrågas. Man ställer sig säkert till förfogande.

Det är riktigt att landet och även kommunerna, som Bertil Hansson
antyder, behöver mer av samordnad beredskap och av kunskaper om hur
denna beredskap skall fungera. Grupper av människor bör utbildas som har
anknytning till exempelvis hamnmyndigheter, kommuner, raffinaderier,
oljeborrtorn och sjöfart. Dessa grupper får då lära sig att ta ansvaret vid
oljeutsläpp och för bekämpningen av oljan. De kunde få var sin sträcka av
kusten som sitt ansvarsområde.

Det finns länder som är mycket rädda om vatten och kuster och som satsar
hårt på skydd, exempelvis Australien, Nya Zeeland, Singapore och Hong-
kong. Regeringen bör sända representanter till dessa länder. Det kan löna sig.
Heder åt alla insatser på detta område.

På Shetlandsöarna har den största terminalen för tankbåtar byggts. Där
sker utsläpp, även frivilliga. Därifrån har rapporterats problem. Shetlandsfä-
ren har enligt expertis drabbats av oförklarliga sjukdomar där de betar. Många
får har på kort tid avlidit.

Folket är i uppror och hotar spränga terminalen i luften.

Det finns på många håll fruktansvärda problem för all form av liv. Det
behövs även ökad forskning för att undersöka vad som sker efter oljans
framfart.

Herr talman! Det finns så mycket att säga, att poängtera, gång på gång, men
här kommer ju fler att tala efter mig.

Det får inte finnas prestige i frågan om bästa skyddet för hav och kust, och
jag vill sluta med ett citat ur den specialsång som sjöngs på Gerlesborg i
lördags. Vi känner det ungefär så ute vid kusten.

”Och oljan drev in emot kusten
drev in emot klippa och vik
och lade sej tung mellan skären
till fåglarnas gälla skrik –
Och fåglarna dök i det svarta
och kvävdes i tusental

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

Och bottarna sveptes av giftet
som bottnen i Dödsskuggans Dal

Och folket kom samman längs kusten
och såg hur svart allting var
och kämpade, slet som för livet
för att rädda det bästa vi har –
För att rädda det levande vattnet
och dom skönaste stränder som fanns
och spara det liv som hotas
av Kapitalets nonchalans

Och folket längs kusterna lärde
lärde det plågsamt och hårt;
vi kan inte lämna åt andra
att värna det liv som är vårt –
Vi själva ska stå här längs kusten
och äga den makt som ska till
att sätta herrar i fängelse
om dom inte sköter sitt spill!"
(Sebastian Lybeck)

Herr talman! Vi har all anledning att satsa alla resurser som är möjliga.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar kommunministern för svaret måste jag uttrycka min besvikelse över bristen på konkreta uppgifter när det gäller de ställda frågorna. Vi har nu under kort tid upplevt två oljekatastrofer – den vid Bohuskusten och den i Stockholms skärgård. Arbetet för att få bort oljan pågår fortfarande i bägge fallen och kan beräknas ta ännu åtskillig tid och åtskilliga arbetstimmar i anspråk. Men regeringens talesman redovisar inget konkret åtgärdsprogram för vad som måste göras. Han nöjer sig med att hänvisa till utredningar. När dessa är klara skall regeringen återkomma. Men alla vet att under tiden kan nya oljekatastrofer inträffa vilken dag som helst. Skall man då klara dessa med utredningar, eller skall man be att katastroferna snällt väntar tills utredningarna och regeringen är klara över vad som måste göras? Det är självklart att utredningar kan vara nödvändiga, men när katastrofer hotar måste man låta det konkreta beredskaps- och skyddsarbetet komma i första hand. Vad tänker alltså regeringen *omedelbart* göra för att i möjligaste mån söka förebygga nya oljekatastrofer och minska skadeverningarna av sådana, om de trots allt skulle inträffa? Det är den första frågan, och den har vi trots det långa anförandet inte fått något svar på.

Till 1977 års oljeskyddskommitté har regeringen gett uppdraget att granska och utvärdera händelserna såväl på Bohuskusten som i Stockholms skärgård. Jag har ingen invändning mot det uppdraget, men jag anser att regeringen har skyldighet att redan nu framlägga en egen värdering av dessa händelser och

av framgångar och brister i bekämpningsarbetet. Även om bekämpningen till lands ankommer på kommunerna enligt brandlagen måste statsmakterna anses ha det övergripande ansvaret för hela oljebekämpningen. Det är helt orimligt, om regeringen inte skulle erkänna och känna detta ansvar. Det är ju också därför en rad riksdagsledamöter ansett sig kunna ställa interpellationer och frågor till regeringen om oljekatastroferna. Men det har vi ju gjort därför att vi ville ha regeringens värderingar av vad som hänt. Vilken är alltså regeringens värdering av de bägge oljekatastroferna, och hur ser regeringen på framgångar och brister i bekämpningsarbetet? Det är den andra frågan, och den har vi heller inte fått något svar på.

Innan jag går över till vad ett åtgärdsprogram mot oljekatastrofer enligt min mening måste innehålla skall jag något kommentera de aktuella händelserna i Stockholms skärgård i anslutning till de frågor jag ställt.

Men först vill jag betona det självklara i att oljekatastrofer skall bekämpas med samma kraft vare sig de inträffar på västkusten eller berör Stockholms skärgård. Det förfärliga som hänt Bohuskusten har flera gånger debatterats i riksdagen. Det är viktigt att det här inte blir någon motsättning mellan miljövänner från västkusten och från ostkusten. De har samma intressen av effektivt skydd och effektiva åtgärder mot oljekatastrofer. Älskar man ett hav och en kustresa så älskar man för övrigt vanligen också de andra.

Så konkret till händelserna i Stockholms skärgård under de senaste månaderna. Enligt kommunministerns svar har man hela tiden gjort allt som varit möjligt. Inget mera hade behövt eller kunnat göras. Varför denna skönsmålning när det är obestridligt att en rad brister i beredskapen avslöjats?

Den 10 mars enligt sovjetiska uppgifter i Dagens Nyheter den 11 april, den 13 mars enligt kommunministerns svar fick de svenska myndigheterna kunskap om en sovjetisk oljetankers grundstötning utanför Ventspils och det oljeläckage som skett. Den 23 mars upptäckte den svenska flygspaningen ett område med oljeinblandad is ca 60 nautiska mil öster om Almagrundet. Vad som nådde den svenska allmänheten var i huvudsak endast optimistiska uttalanden från ansvariga myndigheter att någon större fara inte förelåg.

Detta låtsasspel upprepas nu i kommunministerns svar. Det talas om att de fortsatta spaningarna "visade att isflaken drev ut till havs och smälte efter hand. Då detta skedde bildades en mycket tunn oljefilm som så småningom upplöstes i vattnet." Någon olja under isen kunde man inte upptäcka. – Det är här en påtaglig likhet med den argumentation som fanns i kommunministerns svar den 22 januari till Karl-Erik Svartberg och Gustav Lorentzon om oljekatastrofen vid Bohuskusten. Där sägs att "den olja som iaktogs till sjöss bedömdes vara under upplösning och i drift till havs, varför kustbevakningen inte ansåg det meningsfullt att försöka ta upp den".

I bägge fallen talas om att oljan driver ut till havs, och därför behöver man inte göra något. Nu är som vi alla vet Atlanten litet större än Östersjön, men de bägge haven har i alla fall en påtaglig likhet, nämligen att vinden kan vända! Finns inte vindkantringar i myndigheternas världsbild?

För att göra en lång historia något kortare så vill jag direkt säga, att jag inte

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

kan finna att man använt tiden från den 10 eller 13 mars och fram till den 2 april, när de första oljeklumparna upptäcktes i Stockholms norra skärgård, på ett klokt sätt. Betydligt mera omfattande förberedelser för att möta oljan borde ha kunnat göras. Viktiga insatser gjordes av kustbevakningen samt framför allt under och omkring påsken av som mest 240 man ur flottan och kustartilleriet. Men den massiva insatsen fick göras av frivilliga, vilka gjorde ett beundransvärt arbete under dåliga förhållanden. Transporterna var från början dåligt ordnade så att mycken tid förspildes, småbåtar för landstigning på skär fanns inte tillgängliga, effektiv material för omhändertagande av oljan saknades i betydande utsträckning. Länsstyrelsens material, som utsänts till i varje fall frågeställarna och interpellanterna, sägs direkt att det antal frivilliga som deltog helgen 7-8 april, 600-700 personer, utgjorde gränsen för den kapacitet man hade resurser att ta emot. "Om det hade kommit fler frivilliga hade man fått avvisa dem."

Den 9 april begärde vpk:s riksdagsgrupp i ett uttalande en massiv militär insats mot oljekatastrofen. Nästa dag uppvaktade vi kommunministern om samma sak. Först den 17 april sattes den större militära insatsen in. Det finns inga uppgifter i interpellationssvaret om hur många man den kom att omfatta. Även vid en bedömning i efterhand förefaller det som om den borde ha gjorts tidigare.

De fullständiga skadeverkningarna av oljekatastroferna i Bohuslän och i Östersjön är ännu inte kända. Klart är att betydande skador på djur- och växtliv måste befaras. Stränder är dessutom nedsmutsade. Olja finns kvar, och saneringsarbetet måste pågå lång tid framåt. Vilka åtgärder förbereder nu myndigheterna för att exempelvis direkt engagera båtfolket och övriga semesterfirare i rengöringsarbetet? Vilka anvisningar och tekniska hjälpmedel tänker man tillhandahålla?

Kommunministern säger att vår beredskap för oljebekämpning inte kan betraktas som färdig utan måste successivt förbättras. Tillåt mig instämma. Snabba åtgärder förefaller mot bakgrunden av oljekatastroferna vid Bohuskusten och i Östersjön nödvändiga utan onödig tidsspilla.

A. Åtgärder för att söka förhindra att nya oljekatastrofer inträffar: Strängare internationella regler för oljetankrar. Begränsningar av rätten för oljetankrar att passera vissa farvatten. Föreskrifter om konstruktion av oljetankrar – segregerade ballasttankar, dubbla bottnar osv. Ikraftträdande av Helsingforsavtalet och dess strikta tillämpning.

B. Effektiva förberedelser för oljesanering till sjöss: Införskaffande av tillräcklig och effektiv materiel i form av länsor, oljepptagare och oljepptagningsfartyg. Sådan materiel förefaller att finnas – varför används den inte? Konstruktion av lämpliga metoder också för upptagning av olja under olika typer av isförhållanden – det kan ju bli is en gång till runt Sveriges kuster.

C. Effektiva åtgärder för oljesanering till lands: Upprättande av en enhetlig operativ ledning för all oljebekämpning. Upprättande av beredskapsplaner för oljebekämpning – det fattas nu kommunala planer och därför också en samordning av olika insatser. Bättre personell och materiell beredskap mot

oljekatastrofer – utbildning av arbetsledare för att göra eventuella nya frivilliginsatser effektivare, uppläggning av beredskapsdepåer, förmånligare ersättningsregler till kommunerna så att de kan förbereda sig bättre genom inköp av lämpliga båtar etc.

Dessa problem fanns berörda redan i min interpellation och framställdes också som direkta frågor, men tyvärr har jag inte fått något svar på dem av kommunministern.

”Livet i havet skadas för årtal framåt när en oljekatastrof som den i Östersjön inträffar”, säger en marinbiolog. Därför behövs det beslutsamhet och snabbhet när det förfärliga inträffar, beslutsamhet och snabbhet på grundval av väl gjorda förberedelser. Vi är många som tycker att detta saknats i myndigheternas handlande i samband med oljekatastroferna vid Bohuskusten och i Östersjön.

ERIK JOHANSSON i Hållsta (c):

Herr talman! Om jag skall vara riktigt positivt inställd, kan jag väl säga att jag fått svar till hälften på min interpellation, och jag vill tacka för det.

Jag har fått det klara svaret att oljebekämpningen till havs och i kustbandet åvilar tullverkets kustbevakning. Lika klart har kommunministern redovisat att oljebekämpningen till lands enligt brandlagen åvilar vederbörande kommun. Att samarbetet mellan dessa båda parter måste vara gott, om saneringsarbetet skall gå snabbt, är naturligtvis självklart.

Men om oljan nått kusten, som den gjort vid den här olyckan i Östersjön, blir saneringen mycket arbetskrävande och skadorna på stränder, växt- och djurliv mycket omfattande. Därför vore det naturligtvis oerhört viktigt om man vid sådana här olyckor hade möjlighet att fånga oljan innan den nått kusten. Och här framkommer vikten av att vi har spanande ögon som kan rapportera oljans rörelser ute till sjöss. Jag syftar på möjligheten att ge fyr- och lotsplatspersonalen samt ortsbefolkningen bättre möjligheter att snabbt gripa in i bekämpningsarbetet. Här saknar jag svar på min interpellation. Det har ju blivit allt vanligare att vi avbemannar fyr- och lotsplatserna, och därmed försvinner våra vakande ögon ute till havs. Har inte kommunministern någon synpunkt på detta?

Att kommunerna svarar för saneringen på land anser jag vara riktigt. Problemet med det systemet är bara att om kommunerna skall ha en fullgod beredskap för oljesaneringsändamål, blir det en betydande kostnadspost för kustkommunerna, särskilt sådana med omfattande skärgård, exempelvis min egen hemkommun Norrtälje. Sådana kommuner har i viss mån turism som födkrok. Det är risk för att den inkomstkällan spolieras vid en sådan här olycka – i varje fall under en säsong, och det kan bli fler. Därför räcker det inte med att kommunerna får ekonomisk ersättning för de direkta kostnaderna vid saneringen efter en oljekatastrof. De måste också ersättas för det långsiktiga arbetet och planeringen för en oljesanering. Kommunerna måste ha en uppbyggd organisation för att saneringen skall bli effektiv vid en inträffad olycka. Har man inte råd att hålla en sådan organisation, ja, då måste kommunen plocka ihop folk främst från brandkåren, och detta leder då till att

brandskyddet under denna tid blir försvagat. Därför anser jag att beredskapen i kustkommunerna mot oljekatastrofer måste höjas och att staten måste ha det ekonomiska ansvaret härför.

Enligt tidningsuppgifter i dag sker det i genomsnitt ett oljeutsläpp per dag i Östersjön. Tillsammans gav detta ca 40 000 ton olja under föregående år. Allt talar alltså för att beredskapen ute i kommunerna måste höjas. Men kommunerna orkar som sagt inte med det själva utan måste ha ekonomisk ersättning.

KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunministern för svaret på min interpellation.

Ibland är det litet otrevligt att bli sannspådd. När vi den 22 januari debatterade den oljekatastrof som drabbade Bohuslän i november 1978 gav jag uttryck för den förvåning som bohuslänningarna kände över radions och de båda TV-kanalernas nyhetsbevakning av det inträffade – några enstaka notiser och reportage var det hela. Jag tillfogade: "Vi bohuslänningar undrar ibland vilket höjtande det skulle ha blivit om man haft samma oljehelvet i Stockholms skärgård sedan mitten av november melian exempelvis Dalarö och Kapellskär. Det är en lika lång kuststräcka som den drabbade delen av Bohuskusten." Jag sade vidare att massmedia nog skulle ha sett till att det hade blivit hetare om öronen på regeringen om det hade varit Stockholms skärgård som drabbats.

Bekräftelsen på mina förningar kom snabbt, för tyvärr drabbades också Stockholms skärgård av olja. Och vi fick belägg för hur ensidig nyhetsförmedlingen är. I praktiskt taget varje nyhetssändning fick vi dag för dag följa oljans väg och hur den slog till i Stockholms skärgård. Men vi har inte denna interpellationsdebatt för att diskutera den Stockholmsdominerade nyhetsbevakningen i radio och TV – den får vi väl ta upp i ett annat sammanhang – utan för att diskutera vår oljeskyddsberedskap och hur den eventuellt styrs av massmedia.

Innan jag går in på kommunministerns svar, vill jag ägna några minuter åt den fördebatt som kommunministern har fört via Bohuslänningen. I Bohuslänningen den 25 april har kommunministern tagit upp min interpellation med följande formulering:

"Det är väl lättförklarligt att jag reagerar starkt, när riksdagsmän som Karl-Erik Svartberg (s) från Bohuslän öppet framträder med insinuationer och säger att regeringen ställt Bohuslän på undantag då det gäller oljesanereringen."

Vilken insinuation har jag kommit med? Om kommunministern läser min interpellation, skall han finna att där inte förekommer några insinuationer alls. Jag redovisar bara de faktiska förhållandena i Bohuslän. Jag skall illustrera detta med hjälp av två ledare. Den 14 april skriver Bohuslänningen:

"Nu har kommunministern ryckt ut, ställt stora militära styrkor till förfogande på statens bekostnad. Det är en intressant utveckling, i synnerhet

från Bohusläns horisont eftersom det stora utsläppet i höstas, som inte hinner bli färdigsanerat till sommarens turistsäsong, inte alls föranledde motsvarande pådrag.”

Jag kan också citera ur Göteborgs-Posten den 19 april:

”Det meddelas att också kommunministern inspirerats med handlingskraft och begärt att 500–700 man militär skall hjälpa till med saneringen på ostkusten när isarna börjar gå upp. Där jobbar f. ö. redan flera hundra man från flottan och kustartilleriet så svetten rinner.”

Litet längre ner i ledaren står det:

”Men både bohusläningar och andra har rätt att kräva att inte stockholmska nyhetsvärderingar förleder dem som har att fatta beslut om saneringsinsatserna.”

Detta har jag redovisat i min interpellation, där jag framhåller att ”värre är att många bibringats den uppfattningen att obalansen i nyhetsbevakningen påverkat regeringens och berörda myndigheters åtgärder”.

Det är en helt korrekt beskrivning av hur saken har uppfattats i Bohuslän. Så nog fanns det, Bertil Hansson, fog för det jag skrev i min interpellation. Det var ingen insinuation från min sida.

Nu vill vi i Bohuslän självfallet inte bygga upp några motsättningar mellan ostkust och västkust, inte spela ut den ene mot den andre. På den punkten håller jag helt med Carl-Henrik Hermansson. Vi slåss för vår miljö i Bohuslän på samma sätt som ni slåss i Stockholms skärgård. Det skall vi naturligtvis fortsätta med. Vi har bara en önskan, nämligen att slippa oljekatastrofer sådana som den som drabbade Bohuslän i november och den som drabbade Stockholms skärgård nu för några veckor sedan.

Här nere i Kulturhuset pågår en liten skärmutställning om oljekatastrofen i Bohuslän. Den består av bara tre skärmar. Man fick inte plats med flera. Men de säger litet grand om denna katastrof. Dem som har möjlighet vill jag i likhet med Märta Fredrikson hänvisa till den utställning som konstnärer, fotografer, författare, marinbiologer och föreningar har jobbat fram på Gerlesborgsskolan i Bohuslän. Den utställningen är en verklig tankeställare. Man blir deprimerad när man ser oljans verkningar på Bohuskusten. Man blir deprimerad när man går utmed kusten och ser på de icke sanerade delarna men också när man ser på de delar som redan är grovsanerade och vet vilket fruktansvärt arbete som återstår innan man kan anse det hela avklarat.

Samtidigt som man blir deprimerad, blir man också imponerad av det jobb som har utförts. Ett verkligt fint arbete har gjorts ute i kommunerna, trots att de inte fick det stöd uppifrån som de begärde. De fyra drabbade kommunerna begärde detta vid en uppvaktnings hos regeringen i början av december. De fick ett kortfattat svar då: Ni gör jobbet – vi betalar. F. ö. har de inte ens fått svar på den skrivelse som de lämnade fram i detta sammanhang.

Man blir imponerad när man ser jobbet, och man imponeras också av det fina samarbetet med kustbevakningen. Det var därför som man på Bohuskusten ilsknade till när de fartyg som man använde i saneringsarbetet drogs bort till Stockholms skärgård. Jag har full förståelse för att det behövdes insatser i Stockholms skärgård, men det behövs alltså fortfarande massor av

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

insatser också i Bohuslän. Därför får man försöka balansera insatserna litet grand.

Vi har häckningssäsongen alldeles inpå oss, och vi vet att massor av fåglar kommer att stryka med därför att man inte ännu har sanerat. Många delar är inte finsanerade, och många delar är inte heller grovsanerade. Här måste det alltså tas krafttag. Vi har i Bohuslän – jag nämner detta för att ge exempel på vad oljan ställer till med – uppskattat att 15 000 fåglar har avlivats eller direkt oljedödats, och från Östfold fylke kommer en rapport om ytterligare 3 000. Detta är bara en av de många detaljerna i sammanhanget – även om detaljen alltså är 18 000 fåglar.

I saneringsarbetet har kustbevakningen enligt kommunerna gjort utomordentliga insatser för att hjälpa kommunerna. Men det har uppstått en diskussion om saneringsarbetet. Räddningstjänsten skall skötas av kommunerna, men statens brandnämnd har meddelat kommunerna direkt, vid överläggningar ute i Kungshamn, att saneringsarbetet enligt brandlagen inte åvilar kommunerna. Då måste jag fråga kommunministern: Hur är det med detta? Är det kommunernas skyldighet enligt brandlagen att svara för saneringsarbetet och sedan skicka räkning till regeringen?

I kampen mot oljan ser jag tre led. Jag är alltså delvis på samma linje som Carl-Henrik Hermansson här.

1. Det gäller helt naturligt att förhindra att olja kommer lös.
2. Kommer olja lös på havet så skall den bekämpas så snart den upptäcks. Någonstans flyter den ju i land, om den inte sjunker och förstör livet i havet och på havsbotten.
3. Om olja drabbar skärgården och kusten trots de insatser man gjort i tidigare led, då måste det finnas en regional landbaserad organisation som omedelbart kan sättas in i bekämpning och sanering.

Jag måste som Carl-Henrik Hermansson säga att det finns kolossalt mycket för regeringen att ta itu med direkt. Det går inte längre att bara hänvisa till utredningar som sitter och jobbar. Det finns redan nu förslag på hur man kan agera. Och vi måste naturligtvis ställa oss frågan: Kan vi räkna med att beredskapen fungerar om detta skulle hända igen? Vi måste ju tyvärr räkna med att vi har flera oljekatastrofer inpå oss.

Vi socialdemokrater i Bohuslän har i en ganska omfattande motion om oljeskyddsberedskapen, som vi lämnade in i januari, tagit upp dessa tre led i kampen mot oljan och pekat på hur viktigt det är att få en internationell övervakning av oljeutvinningen i Nordsjön. Vi har i Bohuslän väldigt svårt att förlita oss på den nationella övervakningen. Vi anser att Nordsjön är ett viktigt hav, och vi vet hur oljeutsläpp från plattformarna kan drabba oss.

Jag har en bild på en flaskpost, som jag ber att få visa på kammarens TV-skärm. Det är en flaskpost från oljeplattformen Bravo. Den har påträffats i Bohuslän fyra veckor efter det att den släpptes i från Bravo. Detta ger klart belägg för att när en flaskpost kan nå Bohuskusten så kan också olja göra det.

Vi diskuterade i interpellationsdebatten i januari rapporteringskyldighet beträffande iakttagelser av oljebälten på havet. Jag fick då svaret att

Nordsjööverenskommelsen ålägger befälhavare på fartyg och flygplan att rapportera. Ja, det är korrekt. Men jag fick också under debatten vetskap om att den svenska lagstiftning som är nödvändig för att denna överenskommelse skall bli gällande ännu inte har trätt i kraft. Vi bad att den frågan skulle påskyndas, och den har påskyndats – för nu har jordbruksutskottet att behandla regeringens proposition om denna rapportskyldighet för att Nordsjööverenskommelsen skall kunna träda i kraft. Det är bra att detta kommer fram som ett resultat av de påtryckningar vi kommit med. Andra förslag från oss har gällt registrering av oljetankfartygs färdvägar – Märta Fredrikson och Carl-Henrik Hermansson har varit inne på samma linje – partikelmärkning av alla oljelaster, lotsplikt, kännbara ekonomiska sanktioner osv.

När det sedan gäller att bekämpa olja på havet – det andra ledet – så måste vi åstadkomma en internationell samverkan för att kunna klara de stora oljeutsläppen ute på havet. Det räcker inte med enskilda länders resurser. Och kustbevakningen måste också ha tillräckliga resurser för att kunna bekämpa oljan. Vi har fått rader av hänvisningar – både från kommunministern och från gränschefen, chefen för kustbevakningen – om att man har all känd teknik. Men där har vi nu – genom kommunministerns svar – fått besked om att det är mycket som återstår att göra för att förse kustbevakningen med resurser. På den punkten har det skett en tillnyktring, skulle jag vilja säga. Låt oss sedan se till att de resurserna kommer. Och utöver de större resurserna för att bekämpa olja ute på havet behöver vi grundgående arbetsbåtar för att kunna bekämpa olja i vikarna.

Som ett tredje led har vi sedan den regionala landbaserade beredskapsorganisationen.

Låt oss nu hoppas att kommunministern tar med dessa förslag och ser till att regeringen direkt tar itu med frågorna så att vi inte står lika handfallna när nästa oljeutsläpp drabbar svensk kust.

MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Kommunministerns svar innehåller en hel del intressant information, men ändå kvarstår många oklarheter och frågetecken.

Olyckan inträffade tydligen den 27 februari. Sverige fick information först den 12 mars via Finland. Varför hörde Sovjet inte av sig tidigare än den 16 mars – nära tre veckor efter olyckan? Har regeringen framfört klagomål om detta till Sovjetunionen? Kommer Sverige att kunna kräva skadestånd från Sovjetunionen?

Sverige fick information den 12 mars. Ännu de sista dagarna i mars bedömdes enligt interpellationssvaret att det inte "förelåg ett omedelbart hot mot den svenska ostkusten". Detta menar jag är anmärkningsvärt. Tidningarna var redan då fulla av rapporter om oljehotet mot våra kuster.

Min fråga till kommunministern väcktes den 29 mars. Det verkar som om myndigheterna har reagerat lika långsamt som kommunministern, som har tagit fem veckor på sig för att besvara min fråga här i riksdagen.

Vilka exakta förberedelser vidtogs egentligen mellan den 12 mars och den 2 april, då oljan drabbade öarna? Man kommer inte ifrån intrycket att

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

myndigheterna klart underskattat riskerna och otillräckligt utnyttjat tiden mellan den 12 mars och den 2 april – det var hela tre veckor. Varför sattes exempelvis inte militär in tidigare och i större skala? Det enda som fungerade var ju frivilliginsatserna, och de människor som använde sin påskhelg till att kämpa mot oljan i skärgården är verkligen värda ett stort tack.

Att oljan fanns visste vi från den 12 mars, men man kunde inte veta var den skulle hamna, och man kunde då knappast heller begära att alla kommuner med kuststräckor skulle ha börjat vidta förberedelser. Däremot borde regeringen och länsstyrelserna ha kunnat förstå att det fanns betydande risk för att oljan skulle komma att drabba någon del av kusten. En slutsats av detta som kommunministern också borde vara förmögen att dra är att ansvaret för de *tidiga* förberedelserna måste ligga på en central instans, en högre instans än kommunerna – den kan då vara på regional eller på central nivå.

Kommunerna kan få ”ersättning av statsmedel med ett visst mindre avdrag”, säger kommunministern i svaret. Hur stort är avdraget? Kan det vara rimligt att kommunerna skall vara ansvariga för en del av kostnaderna? Måste inte detta vara en sak som hela landet skall bidra till? Vore det inte riktigt att exempelvis inrätta någon form av katastroffond för ändamål som detta?

Det aktuella ryska utsläppet sägs ha varit på 5 000 ton olja. Vad hade hänt om det hade varit ett *stort* oljefartyg som sprungit läck? Vad hade hänt om det skett närmare vår kust och gett ännu mindre tid för förberedelser? Vad hade hänt om olyckan inträffat en månad senare, när alla sjöfåglar återvänt till sina häckningsplatser? Det finns anledning att konstatera att det internationella samarbetet runt Östersjön inte fungerat i det här sammanhanget och att vår beredskap är dålig – också på så sätt att det tydligen fattas redskap och utrustning för att vi skall kunna bekämpa oljan. Finnboda Varv har tacknämligt fått visa sin behövlighet genom att i all hast bygga en oljeponton. Skall det behöva vara på det här sättet, att myndigheterna reagerat långsamt och otillräckligt och att detta relativt lilla oljeutsläpp om 5 000 ton lett till en synnerligen besvärlig situation?

Kommunministern meddelar i svaret att han gett 1977 års oljeskyddskommitté i uppdrag att granska och utvärdera händelserna såväl i Stockholms skärgård som vid Bohuskusten samt att ”föreslå alla de åtgärder av organisatorisk, resursmässig eller annan art som kan befinnas motiverade av erfarenheterna”. Detta är bra, men jag hoppas att kommunministern tillagt att detta uppdrag måste utföras skyndsamt. Det brådskar! Dagens osäkerhet i fråga om hur vi skall trygga vår energiförsörjning ger inget hopp om att vi snart skall komma ifrån vårt stora oljeberoende. Det är därför helt nödvändigt att vi skaffar oss en effektiv organisation för oljebekämpning, som snabbt kan träda i kraft, och att denna organisation förses med tillfredsställande resurser. Oljeutsläppen väntar inte på några utredningar!

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Även jag vill tacka kommunministern för svaret.

På min fråga, vilka åtgärder kommunministern tänker vidta för att skapa fullgod beredskap mot oljekatastrofer samt för att på grund av gjorda erfarenheter se till att oljeutsläppen tas om hand till sjöss innan de nått kusten, svarar kommunministern följande – jag citerar direkt ur svaret:

”Kustbevakningens beredskapsorganisation för oljebekämpning till havs och i kustvattnen är fortfarande under uppbyggnad. Planerad anskaffning av materiel har sålunda ännu inte kunnat verkställas i full omfattning, och den fortgående tekniska utvecklingen medför att ny och bättre materiel successivt kan tillföras organisationen.”

Det är alltså helt andra ljud i skällan än vad vi tidigare hört från statsrådet i debatter då oljeutsläpp i havet varit föremål för behandling i riksdagen. I dag erkänns – och något annat går inte att göra – att det egentligen inte finns någon effektiv beredskapsorganisation för bekämpning av olja till havs och i kustvatten, trots att det i denna riksdag under många år har förts debatter om just möjligheterna att få en effektiv beredskapsorganisation för att bekämpa oljeutsläppen till havs. Det skulle alltså behövas två omfattande oljeutsläpp – det ena som spolades upp i Bohusläns kustland och det andra i Stockholms skärgård – med katastrofala följder för att det skulle tas mera allvarligt på frågan!

Svaret som kommunministern avgivit här i dag tror jag faktiskt är allvarligt menat, liksom jag tror att kommunministern tar seriöst på frågan om oljeutsläppen till sjöss. Följande står också i svaret: ”Det är regeringens uppfattning att skyddet för våra hav och kuster mot oljeskador måste ges en ökad prioritet.” Det är klart att dylikt hälsas med tillfredsställelse – förutsatt givetvis att det blir en effektiv uppföljning, så att det inte bara är ett löfte i ett svar som avges i riksdagen.

Det är egentligen ett onödigt påhäng som kommunministern gör i slutet av svaret, där han förutsätter att det kan råda enighet mellan frågeställarna och regeringen om att skyddet av våra hav och kuster mot oljeskador skall ges prioritet, då nu kommunministern uttalar sig som han har gjort. Det är just detta – att skyddet av landets hav och kuster mot oljeskador skall ägnas betydligt större uppmärksamhet än vad som varit fallet och ges prioritet – som gång på gång och vid olika tillfällen aktualiserats i frågor från riksdagsledamöter till regeringen under flera år som gått – alltså inte endast till den regering som nu innehar regeringstaburetterna, utan även till tidigare regeringar. Att den nuvarande regeringen tycks vara ense med interpellanter och frågeställare är givetvis en framgång. På mig verkar det också som om kommunministern i och med det yttrande som han avgivit i riksdagen i dag vill ha slut på hela debatten.

Den uppfattningen bibringas man även då man tar del av avslutningen i kommunministerns svar, där han hänvisar till de tre kommittéer som varit i verksamhet sedan år 1977. Dessa kommittéer har dock ännu inte kommit med sina betänkanden. Vi bör ge oss till tåls, menar tydligen kommunministern.

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

Kommunministerns löfte, att regeringens avsikt är att skyndsamt behandla förslagen från dessa kommittéer och lägga fram ett handlingsprogram för riksdagen, allt i syfte att förhindra oljeolyckor, kan egentligen bara vara en tröst för ett tigerhjärta. Trots den långa tid dessa kommittéer haft på sig har ännu inget betänkande sett dagens ljus. Därtill bör tas med i sammanhanget hur de frågor som vi i dag debatterar tidigare har behandlats av regeringar av olika politiska kulörer. De svar som tidigare avgetts har ju mestadels gått ut på att Sverige har en god beredskap. Så var fallet redan i början av 1970-talet vid omfattande debatter i denna kammare.

De två senaste oljeutsläppen, det ena utanför Bohuskusten, det andra i Östersjön, som båda drabbat de svenska kusterna så svårt, reser frågan om allvar bakom kraven på åtgärder. Att under nuvarande förhållanden avslöja vem eller vilka som gjort sig skyldiga till oljeutsläpp och därmed orsakade vattenföroreningar har i de flesta fall ställt sig omöjligt.

Sverige är omgivet av avgränsade vatten. Östersjön är ett innanhav. Även om Kattegatt och Skagerak avslutas i Nordsjön kan det sägas att samma förhållanden råder där som i Östersjön. Dessa förhållanden måste innebära att Sverige tillsammans med angränsande kustländer kan överenskomma om att skriva tillämpliga regler för sjöfarten på dessa vatten.

Kustländerna vid Östersjön liksom vid Kattegatt och Skagerak borde, för att råda bot på rådande missförhållanden, överenskomma att inte ta emot annan olja än sådan som är partikelmärkt. Detta har gång på gång framkommit i debatter tidigare här i riksdagen och det har framförts även i dag. Jag vill understryka vikten av detta. Kustländerna vid Kattegatt och Skagerak måste träffa en sådan överenskommelse. Det skulle troligen sätta stopp för fortsatta ansvarslösa utsläpp, då dessa säkerligen skulle avslöja den ansvarige.

Även om utsläppen inte är orsakade av uppenbar vårdslöshet – exempel härrpå finns nu senast från Östersjön – bleve det inga diskussioner om vilka fartyg som orsakat oljeutsläppen, om oljan varit partikelmärkt.

De katastrofer som drabbat Sverige vid två tillfällen på kort tid borde vara starka argument då förhandlingar skall föras med andra näraliggande kustländer i denna fråga.

Vidare sker oljetransporter över vatten vid landets kuster utan de kontroller och begränsningar som borde vara självklara. Varför inte ha särskilda korridorer för oljefraktare till sjöss? Dylika korridorer finns ju när det gäller luftfarten. Flygplanen får inte lämna sina kurser utan föregående anmälan, detta av säkerhetsskäl. Med flygpatrullering kan sådana fartygskorridorer kontrolleras. Oljeutsläpp skulle bli lättare att upptäcka. Därtill skulle det också vara lättare att fastställa vilken oljefraktare som vid den aktuella tidpunkten befann sig i området.

Sedan kan trots allt omfattande oljeutsläpp till sjöss ske långt från de svenska kusterna. Jag tänker närmast på vad som kan drabba Bohuskusten vid utsläpp i exempelvis Engelska kanalen eller vid Nordsjöfälten. Varifrån oljan vid den senaste oljekatastrofen vid Bohuskusten kom är ännu inte fastställt. Här borde det internationella samarbetet utökas och överenskom-

melserna bli mera restriktiva. De multinationella oljebolagen, som driver oljeborrningarna i Nordsjön, är sannerligen inte Guds bästa barn. Vad som berättas i böcker som utkommit i Norge under den sista tiden och vad som i flera program visats i Norsk Fjernsyn om dessa multinationella företags uppträdande i Nordsjöfältet är sannerligen avskräckande och borde vara lämplig läsning för Sveriges kommunminister.

Det är min personliga uppfattning att den fråga vi i dag diskuterar inte är betjänt av att den görs till en partipolitisk stridsfråga. Det är en stor fråga och ett stort problem som angår hela den svenska nationen, även om det i första hand kan tyckas gälla kustbefolkningen. Men det gäller också de många andra människor som har anknytning till havet och landets kuster. Det gäller också, och inte minst, om det marina livet vid landets kuster skall ha möjligheter att överleva.

Sverige med sina långsträckta kuster är särskilt utsatt när det gäller oljeskador. Detta bör särskilt framhållas vid förhandlingar med angränsande kustnationer, för att bärande överenskommelser med dessa länder skall nås. De senaste oljekatastroferna är exempel härpå. F. ö. tycks dessa kustnationer ha en lika dålig – för att inte säga sämre – beredskap än Sverige att möta oljeutsläpp till havs.

Jag skulle förmoda, herr talman, att dessa länders regeringar tar del av vad som för deras del är intressant och som är föremål för behandling i Sveriges riksdag. Om nu dessa länder gång på gång får höra från ansvarigt statsråd att Sveriges beredskap är god för att möta oljeutsläpp till havs, men troligen vet att så inte är fallet, gör inte heller dessa länder något för att lösa problemet. Det är ju i stort sett en gemensam uppgift för kustnationerna.

Därför hjälper det föga – snarare är det till nackdel när det gäller att föra frågan närmare dess lösning – att söka ställa Stockholmsintressen mot bohuslänska eller vice versa.

Likaså hjälper det föga och är snarare till nackdel, då statsråd från olika regeringar under åren förklarar att landets oljeberedskap till sjöss är god men kan göras bättre, eller att den är god men under ytterligare utbyggnad, som det har sagts. Eller som när ett statsråd i en debatt i denna kammaren för flera år sedan på fullt allvar förklarade ”att dispergeringsmetoden, rätt använd, är den i många fall enda rationella metoden att skydda kuster och stränder mot oljeskador”. Om denna metod skulle få vara avgörande, har man naturligtvis inte anledning att bygga ut någon effektiv oljeberedskap. Det går inte heller för sig att vid omfattande oljeutsläpp deklarerar att naturens egna krafter själva klarar saneringen.

Oavsett vilken politisk kulör regeringar haft, har man tagit mycket lättvindigt – ja, jag vill påstå nonchalant – på frågan om oljebekämpningen till sjöss och vid landets kuster. Därför har landet i dag inte heller någon effektiv beredskap.

Det enda riksdagsparti som inte har en trasa med i denna – får jag säga smutsiga och illaluktande – byk är vpk. Vårt parti har inte nött regeringstamburettarna. Övriga partier är i det här fallet lika goda kålsupare.

De olika statsråden har ju inte själva formulerat de svar som vid olika

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

tillfällen under åren har avgivits på interpellationer och frågor. Statsråden har givetvis – skulle jag förmoda – vänt sig till dessa s. k. experter, personer som sitter i ledningen för beredskapen för oljebekämpningen, och begärt deras utlåtande om beredskapen. Därför är det så mycket mer skrämmande med en dylik ledning som har funnits för denna beredskap, och frågan är om den inte efter vad som har hänt skulle bytas ut. Jag tänker då inte närmast på denne s. k. gränschef i Stockholmsområdet, som tydligen mer förlitade sig på att de signalerade oljeutsläppen i Östersjön skulle hamna vid finska kusten än i Stockholms skärgård.

Detta oefterrätliga förhållande inspirerade till den motion jag väckte i riksdagen vid årets början, med yrkande om tillsättande av en kommission som skulle granska alla fakta kring den senaste oljekatastrofen vid Bohuskusten.

Turerna hade som bekant varit många och underliga: Det var brister i rapporteringen. Sambandet mellan kustbevakningen och polisen hade brutit betänkligt. Och varför tillsattes inte en omedelbar utredning för att undersöka varifrån den myckna oljan härstammade? Detta är endast några exempel. Vaksamheten borde givetvis ha varit på sin plats. Som bakgrund hade ju regeringen oljekatastrofen i Nordsjön vid det s. k. Bravofältet våren 1977, som orsakade en omfattande debatt i riksdagen den 10 maj samma år.

Jag tolkar kommunministerns svar här i dag som ett beriktigande av min motion och dess yrkande, då han säger: "Vid mitt besök i Bohuslän vitsordades det från kommunalt håll att samarbetet med kustbevakningen fungerade mycket bra. Då jag emellertid känner till att det även har kommit fram viss kritik, anser jag att det kan finnas skäl att överväga frågan i ett lämpligt utredningssammanhang."

Det var ju en utredning som jag begärde i min motion. Denna utredning skulle dock inte begränsa sig till kustbevakningens handlande, utan jag hade anfört en rad andra exempel.

Därtill skulle det ha varit på sin plats att undersöka varför länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län förhållit sig så passiv och varför ingen militärhjälp gavs trots att, enligt tillgängliga uppgifter, de av oljeutsläppen drabbade kommunerna begärt sådan hjälp. Länsstyrelsen i Stockholms län bör faktiskt ha en eloge för allt det redovisningsmaterial som ställts till frågeställarnas förfogande i dag om åtgärder som vidtagits för att bekämpa oljeutsläppet i Stockholms skärgård. Dyligt redovisningsmaterial har inte länsstyrelsen i Göteborg ställt till vårt förfogande. Man kan fråga sig varför.

Svaret som kommunministern har avgivit här i dag är omfattande och bär därtill – enligt mitt sätt att se – en ödmjukhetens prägel, vilket hedrar kommunministern, till skillnad från de svar som tidigare avgetts under åren då frågan om oljebekämpningen har diskuterats.

Kanske ansvariga myndigheter i dag, efter två omfattande oljekatastrofer vid de svenska kusterna, har väckts ur sin Törnrosasömn och börjat inse vidden av hela frågekomplexet och de varningar som under åren riktats till olika regeringar, inte minst från riksdagsledamöter, om en effektiv beredskap för att möta oljekatastrofer.

Efter att under åren ha varit med vid olika debatter i riksdagen om oljebekämpningen till sjöss och vid landets kuster – första gången var i anslutning till en enkel fråga i gamla riksdagshuset 1968 – och hört olika statsråd behandla denna allvarliga fråga, är det kanske inte underligt om man ställer sig en aning skeptisk, även till det svar som har avgetts i dag.

Till sist, herr kommunminister, skulle jag vilja ställa en fråga i anslutning till svaret som avgivits, om att man i ett lämpligt utredningssammanhang skall överväga frågan om viss kritik då det gäller kustbevakningen i Bohuslän, dess handlande och dess samarbete med övriga involverade: När kommer denna utredning, och kommer man då att se frågan i hela dess vidd och inte behandla endast det som gäller kustbevakningen och samarbetet med denna?

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunministern för svaret på min fråga.

De två oljekatastrofer som har inträffat har förorsakat utomordentligt stora påfrestningar på de marinbiologiska livsbetingelserna utmed våra kuster. Stora delar av det marina livet bedöms som svårt hotade. Före påsk ställde jag frågan till regeringen om vilka extraordinära åtgärder av ekonomisk, personell och teknisk art som regeringen var beredd att vidta för att minska miljöskadorna i samband med den nu aktuella oljekatastrofen i Stockholms skärgård liksom den katastrof som tidigare drabbat Bohuskusten. Jag måste säga att det är en tämligen passiv redogörelse för händelsernas förlopp som lämnas i kommunministerns svar. I en rad inlägg här i kammaren har man också pekat på den passivitet som rått när det gäller katastrofen på Bohuskusten och den mycket långa tid det har tagit innan man fått i gång insatser där.

Såväl när det gäller Stockholms skärgård, som jag skall återkomma till, som när det gäller Bohuskusten innebär kommunministerns svar att regeringen inte på något sätt har försökt göra en bedömning av hur stora oljeskadorna är i dag. Ingenting redovisas om själva sakfrågan som vi diskuterar i dag, nämligen att stora delar både av västkusten i Bohuslän och av Stockholms skärgård i dag är lidande av dessa miljökatastrofer. Jag menar att kommunministern måste redovisa för riksdagen hur regeringen ser på sakfrågan och tala om hur stora man anser de skador vara som tidigare drabbat Bohuskusten och som nu drabbar Stockholms skärgård. Det är uppseendeväckande att ingenting av detta redovisas i svaret.

Ett faktum är att katastrofläget för Stockholms skärgårds del fortfarande är akut på sina håll. Ny olja upptäcks fortlöpande och kommer hela tiden in mot stränderna där. Senast i fredags kom stora mängder olja in vid Biskopsö, som är en mycket känslig del av Stockholms skärgård. Mycket stora områden av Stockholms skärgård är ännu osanerade. Trots detta drog kustbevakningen förra veckan in den militärhjälp som tidigare givits. Enligt bedömningar som gjorts på många håll kan det mycket snart komma att behövas förnyad militärhjälp – somliga anser att det redan nu behövs. Jag förutsätter att sådan i

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

så fall kan ställas till förfogande och att den kan sättas in snabbt.

Kommunerna kan f. n. till stor del själva bekämpa oljan vid kusterna till de delar av innerskärgården där man har näraliggande kommunikationsvägar, medan de däremot har mycket svårt att bekämpa den olja som drabbar ytterskärgården. Med den tekniska apparatur kommunerna har och med de möjligheter de har att ta sig ut med båtar och sedan komma tillbaka samma dag kan de inte uträtta särskilt mycket, utan här krävs helikopterhjälp, hjälp i form av att andra typer av fartyg ställs till förfogande liksom militärhjälp. Detta är en förutsättning för att man skall kunna bedriva arbetet effektivt i ytterskärgården.

När det gäller Stockholms ytterskärgård rör det sig om stora områden som just från miljösynpunkt i alla sammanhang har bedömts som de mest känsliga. I dessa områden, som ännu inte är sanerade, är problemen akuta. Det gäller t. ex. Stora Nassa skärgård, som just nu har mycket stora oljeskador och som inte är sanerad, Gillöga, Lygnaskärgården, Fredlarna och Svenska Högarna.

Mot bakgrund av att vi har en pågående oljekatastrof vill jag fråga kommunministern: Hur bedömer kommunministern läget när det gäller oljekatastrofen såsom den utvecklats idag? Den debatt som vi för här i riksdagen nu gäller ju inte i första hand en historik – vi är ju mitt uppe i en oljekatastrof. Vilken bedömning gör kommunministern när det gäller de åtgärder som fr. o. m. nu behöver vidtas för att vi efter den katastrof som har drabbat oss skall kunna minska skadorna på det marina livet och på fågellivet?

Beträffande den andra frågan – hur vi skall kunna gardera oss mot framtida katastrofer – menar många, efter de här erfarenheterna, att trots det mycket hårda arbete som kustbevakningen har lagt ned visar det sig att man uppenbarligen inte förfogar över tillräckliga tekniska resurser för att bekämpa den typ av olja som har drabbat Östersjön. Det har visat sig mycket svårt att med kustbevakningens apparatur kunna klara just den typ av olja som nu har drabbat oss.

Vid Finnboda Varv finns det planer på en ny typ av oljebekämpningsfartyg, en annan typ än den som har använts under den här krisen. Den nya fartygstypen har större räckvidd och bedöms kunna klara också den sorts olja som nu har drabbat skärgården. Planerna finns klara i detalj vid Finnboda Varv. Jag vill uppmana regeringen att aktivt stödja arbetet på att få fram den här typen av oljebekämpningsfartyg, dvs. att stödja Finnboda Varv i arbetet genom att anslå medel, så att de här fartygen också kan förverkligas. De finns alltså färdiga på ritbordet.

En annan sak som betyder mycket för de praktiska möjligheterna att bekämpa olja i Stockholms skärgård är att få till stånd den oljebekämpningsstation på Djurö, vars tillkomst tyvärr försenats på grund av trepartiregeringens sätt att hantera frågan. Själva byggandet av Djuröstationen lades på is; man menade att det kunde bli beroende av arbetskraftssituationen i Stockholm. Senare har pengar för byggandet anslagits, men alltså för sent. Djuröstationen för oljebekämpning hade behövts under den här krisen, vilket

visas av de mycket stora praktiska problem som den personal fått slita med som har försökt att samordna insatserna ute i skärgårdshamnarna. Det är viktigt att byggandet av Djuröstationen nu verkligen kan påskyndas, så att en samordnad oljebekämpningsstation kan stå färdig för den händelse flera kriser av det här slaget skulle inträffa.

Dessutom visar både den här debatten och den diskussion som förts tidigare om oljekatastrofen att det i det nuvarande systemet brister i fråga om samordningen. Olika organ har gjort olika bedömningar när det gäller utsläppen. Det är inte så konstigt, eftersom det har varit utomordentligt besvärliga omständigheter med dimma, isbundenhet och sen upptäckt av själva oljan. Det är dock uppenbart att militär kunde och borde ha satts in tidigare än vad som skedde. Vissa kommuner begärde också tidigare att länsstyrelsen skulle gå in och ta ett samordningsansvar. Det är klart att samlar man allt ansvar för en sådan här operation på en hand blir det lättare att bättre fördela de tillgängliga resurserna, så att de kan användas på de avsnitt där de allra mest behövs. Kommer samordningsansvaret in på ett sent stadium, är resurser redan uppbundna och kan kanske inte sättas in där de bäst skulle behövas. Med den nuvarande uppdelningen – där kustbevakningen har ansvaret för bekämpningen till havs, där länsstyrelsen har sitt särskilda ansvar och där kommunerna har hand om brandförsvaret – fungerar det inte. Den här krisen har tyvärr visat att det behövs en annan typ av samordning. Man måste på ett tidigare stadium kunna upprätta beredskapsplaner för hur den här typen av kris skall hanteras. Aktionerna skall i framtiden kunna sättas in så att en samordnad aktion kan ledas och ledas från ett håll. Resurserna skall kunna användas av en ledning och därmed kunna användas på de avsnitt av kusten som drabbats hårdast.

I detta sammanhang vill jag också hänvisa till ett annat avsnitt i kommunministerns svar på interpellationer och frågor. Det gäller den fråga som framställdes av Per Olof Håkansson. Per Olof Håkansson är förhindrad att vara i kammaren i dag, och jag ber därför att på hans vägnar få framföra det formella tacket till kommunministern. Hans fråga hade sin upprinnelse i några svårtolkade uttalanden om ansvarsfördelningen vid oljebekämpning. De gjordes i början av den s. k. Antonio Gramsci-operationen. Kommunministerns svar visar med all önskvärd tydlighet att brandlagen gäller i detta sammanhang. En annan sak enligt Per Olof Håkanssons uppfattning är att dess tillämpning kan ge anledning till både tolkningsbekymmer och andra diskussioner.

Jag skall här inte närmare utveckla Per Olof Håkanssons fråga, men jag vill ta fasta på den del i kommunministerns svar som säger att regeringen har givit oljeskyddskommittén i uppgift att både kartlägga och analysera händelseförloppet fr. o. m. den första rapporteringen t. o. m. saneringen och att föreslå alla de åtgärder, vilka organisatoriskt och resursmässigt kan befinnas motiverade av erfarenheterna. Detta är bra, inte främst därför att det går helt i linje med ett socialdemokratiskt initiativ som tidigare har tagits i just oljeskyddskommittén, inte heller främst därför att regeringen därmed i praktiken helt ansluter sig till det politiska initiativ som socialdemokraterna i

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

civilutskottet föreslog i en motion år 1979, utan helt enkelt därför att just en sådan samlad och på en hand genomförd översyn är helt nödvändig.

GEORG ÅBERG (fp):

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Lorentzon var inne på, nämligen att den debatt vi för här i dag inte är och inte bör vara partipolitisk. Det är helt riktigt. Vi diskuterar här en hela folkets angelägenhet, och därför bör vi så långt det är möjligt undvika att polemisera mot varandra.

Vi förstår alla innebörden av de risker som oljekatastrofer innebär, och jag vill för egen del deklarerera att jag är mycket tacksam för det stora intresse som nu tycks vara för handen överallt. Jag kan ändå inte undgå att peka på de debatter vi hade redan för ett tiotal år sedan – även herr Lorentzon var inne på detta – där jag personligen allvarligt varnade för vad som skulle kunna komma att hända vid oljeutsläpp i Nordsjön. De statsråd som då var ansvariga – jag tog upp frågan till debatt vid ett par tre olika tillfällen – tog inte särskilt allvarligt på frågan. Vi hade då ännu inte fått några riktiga läxor på vår egen kust, och därför var det kanske lätt att tro att vår beredskap var god och på väg att bli ännu bättre.

Det är på ett sätt intressant att lägga märke till hur olika vändningar och uttryck kan komma igen i andras mun. När Karl-Erik Svartberg säger att det krävs kraftiga åtgärder och att dessa måste vidtas nu, är det bra likt vad jag sade för åtta tio år sedan. Men det är bara bra att vi är eniga om de tag som måste tas och att vi gör vad vi kan för att rätta till det som nu är fel.

Den debatt vi hade här i kammaren 1977 efter Bravo-olyckan gav ett skrämmande exempel på hur illa det stod till på det internationella planet. Det redogjordes för hur det stod till i Sverige, men redogörelse lämnades också för hur det såg ut på det internationella planet när det gällde länderna runt om Nordsjön. Här fick vi klart för oss att det fanns fruktansvärt stora missförhållanden som behövde rättas till. Vi påpekade då – och jag vill göra det ytterligare nu här i dag – att man på svenskt håll har ett ansvar att agera som påtryckare. Jag är nämligen rädd för att talet om vad som händer på vår egen kust kan så till den grad dominera debatten om oljeskyddet att det stora internationella ansvaret kommer bort. Men det får inte ske. I så fall kommer vi i kläm på ett sätt som inte är bra.

Det nämndes här tidigare att det ännu är två stater som inte har undertecknat Östersjökonventionen, vilket gör att den ännu inte har trätt i kraft. Redan detta förhållande är mycket tråkigt, och alla åtgärder som kan vidtas för att de stater som fortfarande inte har ratificerat konventionen skall göra det bör också vidtas. Ett förhållande som vidare har påtalats är att Sovjet, den stat som var närmast ansvarig för att meddela vad som hade hänt i dess del av Östersjön, inte meddelade detta i tid. Också sådana förhållanden måste uppmärksammas, om det i framtiden skall bli bättre förhållanden på detta område.

Diskussionen år 1977 ledde ändå till att dåvarande kommunministern Johannes Antonsson tillsatte den utredning som har fått namnet oljeskyddskommittén. Det har i dag riktats viss kritik mot att den ännu inte har lagt fram

något förslag. Jag vill dock framhålla att de direktiv som denna utredning fick blev litet för diffusa i den hast som man då arbetade i. Därför får nog utredningen ta denna kritik med viss ro. Jag vill försäkra att det inte är på grund av ointresse inom oljeskyddskommittén som denna ännu inte är färdig med sitt arbete.

Det är riktigt, som Märta Fredrikson sade i sitt anförande, att varje olycka av det nu aktuella slaget är unik. Det finns icke två olyckor som är – låt mig säga det – ens tillnärmelsevis lika varandra. Detta gör att det blir mycket svårt att utvärdera materialet i oljeskyddskommittén och att få fram åtgärder som kan leda till bättre förhållanden. Det gäller t. ex. frågor som oljelänsornas effektivitet och utförning.

Låt mig t. ex. peka på de båda aktuella olyckorna vid Bohuskusten och vid Stockholms skärgård! På Bohuskusten slängdes oljan upp på land i en rykande storm, då vattnet stod en meter högre än vanligt. På ostkusten rörde det sig om vinterförhållanden med drivis osv.

Jag är mot denna bakgrund glad över att oljeskyddskommittén har fått mera preciserade direktiv för sina utvärderingar. Jag tror att det kommer att underlätta kommitténs arbete. Det är i varje fall betydligt lättare att vara efterklok än att arbeta med dessa frågor när åtgärderna skall sättas in.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Sådana oljekatastrofer som den som nu inträffade i Stockholms skärgård och t. ex. den som nyligen ägde rum på västkusten medför ju mycket svåra problem för de områden som är drabbade. Jag har begärt ordet i denna interpellationsdebatt därför att jag tycker att det finns anledning att peka på den brist i samordningen av olika åtgärder som nuvarande organisation medför.

Flera olika tidpunkter är angivna när det gäller de första rapporterna om katastrofen. Men det som mest överraskar är ju att i massmedia fick man via kustbevakningen höra att oljan hade försvunnit – det var besked som gick ut då. Dagen efter kallar länsstyrelsen i Stockholm till katastrofmöte, och det sker per telefon till berörda kommuner. Den 3 april var det ett katastrofmöte på länsstyrelsen, där det hade kommit in rapporter från boende i skärgården. Det är olja på många ställen men den är svår att upptäcka, var det vanligaste beskedet.

Man kom på länsstyrelsen överens om att det fanns anledning överväga att samordning skulle ske och att man måste göra vissa prioriteringar men också att kommunerna inte då skulle starta saneringen. Naturvårdsenheten på länsstyrelsen skulle ta fram en karta över prioriterade områden.

Det är de åtgärder som då vidtogs.

Den 5 april var det återigen sammanträde på länsstyrelsen, och då kom man fram till att inget behov av samordning skulle föreligga, eftersom endast Värmdö kommun hade drabbats. Där hävdade man då motsatsen, för man var helt övertygad om att de andra kommunerna ännu inte visste om att de verkligen hade olja inom sin kommungräns.

Dagen efter kom man ändå fram till det beskedet att kommunerna skulle

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

dra i gång saneringen, och vad som hände då var att Djurö kommun satte i gång sin saneringsverksamhet och tog i anspråk alla de resurser som fanns. På det viset blev det kanske en något underlig fördelning av de tillgängliga resurserna.

Den 6 april hade man kommit underfund med att det här var ett ganska svårt fall och att en katastrof hotade, inte minst inför den stundande flyttfågelsinvasionen. Då gick man ut i lokalradion med upprop till frivilliga att vara med i ett arbete med insamling av oljan ute på skären, och dagen efter kom också 700 frivilliga. Man fick skrapa ihop det tonnage som fanns tillgängligt för att kunna arbeta effektivt.

Detta frivilliga arbete fortsätter från den 8 april ända fram till den 16 april med den här organisationsformen, och det är 300–400 personer i verksamhet varje dag.

Den 11 april kom länsstyrelsen fram till att man skulle ta hand om samordningen från den 17 april. Då kan man undra vad som egentligen har inträffat.

Nu tycker jag att man får lov att vara försiktig med kritiken mot dem som varit med och fattat besluten, redan av det skälet att ismassorna ute i skärgården vid denna tidpunkt gjorde läget väldigt svåröverblickbart. Kombinationen av is, dimma och över huvud taget besvärliga väderleksförhållanden gör att det här kanske var ett av de allra svåraste uppdrag som man haft. Men det allvarliga i det hela är trots allt bristen på samordning, och det måste komma till stånd en samordning på ett eller annat sätt.

Det är dessutom så att den utrustning som finns när det gäller oljebekämpning inte har tagits fram i samråd mellan berörda parter och med hänsyn till de konkreta uppgifterna. Vi vet att Finnboda ursprungligen utvecklade ett oljesaneringsystem som sedan blivit begravt i Svenska Varv. Nu har jag hört att Svenska Varvs styrelse överlätit till Karlskronavarvet att utveckla hela detta system, och jag vill skicka en hälsning till regeringen att det är utomordentligt angeläget att det arbete som redan är nedlagt på att få fram effektiva system utnyttjas.

Dessutom vill jag understryka vad Mats Hellström här sade, nämligen att det är nödvändigt att en oljebekämpningscentral eller kustbevakningscentral på Djurönäset på Djurö nu verkligen kommer till stånd, eftersom vi har så utomordentligt stora svårigheter att bekämpa oljan. En central anläggning i hjärtat av skärgården är nödvändig.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! Efter en debatt som nu hållit på i en och en kvarts timme och som hittills omfattat nio inlägg har jag nu enligt gällande regler att i denna omgång begränsa mitt anförande till tio minuter.

Låt mig då först konstatera att de inlägg som gjorts av företrädare för riksdagens alla partier visar att det föreligger en stor enighet i grundsynen på de frågor som vi behandlar. Det är icke någon skillnad i min syn på dessa frågor i dag jämfört med den syn jag deklarerade i vinterns båda debatter. Vi har under den gångna tioårsperioden gjort stora insatser för att bygga upp en

effektiv organisation för oljebekämpning. Om de insatserna borde ha varit ännu större behöver jag inte debattera i dag, eftersom bristerna i varje fall inte kan läggas den nuvarande regeringen till last.

Vår beredskap är icke färdig. Det stämmer precis med vad jag sade den 30 november förra året, trots vad jag blivit pådyvlat i både den här debatten och i annan offentlig debatt. Den 30 november sade jag att "oljebekämpningen till sjöss förfogar över den teknik som i dag" – alltså den 30 november – "finns tillgänglig". I dag – den 7 maj – har vi en annan teknik än den 30 november. Så fort utvecklas nämligen den här tekniken. I debatten den 30 november sade jag vidare: "Vad utrustningen beträffar är den under ständig uppbyggnad."

I ett annat anförande sade jag – denna formulering har jag gjort på egen hand, Gustav Lorentzon: "– – – att vi i regeringen är inställda på en ständig förstärkning av den utrustningen kan jag försäkra Märta Fredrikson." Det finns särskild anledning att också i dag rikta det beskedet till Märta Fredrikson.

Regeringen har alltså gett ett särskilt utredningsuppdrag till 1977 års oljeskyddskommitté. Det råder rätt stora likheter mellan de inlägg som gjorts från interpellanternas och frågeställarnas sida också på det sättet att man begär att mitt under pågående bekämpnings- och saneringsarbete skall regeringen lägga fram förslag till konkreta åtgärder. Vi har en utredning som är beredd att så att säga med flygande start ta sig an det uppdrag som regeringen gett den och som inkluderar att man skall ta vara på alla de erfarenheter som hittills gjorts och som man under de kommande veckornas arbete i Stockholms skärgård kan göra. När man begär att regeringen dessutom skall etablera en speciell utredningsapparat i regeringskansliet för att lägga fram förslag till åtgärder för nästa vecka eller nästa månad vittnar det om en stor okunnighet om hur sådant här arbete verkligen kan bedrivas.

Jag har i mitt svar pekat på några omständigheter som förefaller mig ha samverkat till att göra händelserna särskilt svårbemästrade och därmed också särskilt dramatiska. Det är alldeles riktigt som Märta Fredrikson säger att varje utsläpp är unikt. Det gäller också de 20 stora, allvarliga utsläpp som vi har haft i våra vatten under de senaste tio åren. I de nu aktuella fallen rör det sig, som Georg Åberg beskrev, för västkustens del om den svåra stormen, om högvattnet, vågbildningen och det överfallsartade i hela situationen. Där måste kustbevakningen konstatera, vilket ibland har förlöjligats och nedvärderats i den pågående debatten, att oljan icke var – och att den i vissa lägen icke är – bekämpningsbar med den teknik som i dag finns tillgänglig. Att förfasa sig över det är lika orättvist som att anmärka på brandförsvaret när brandkåren kommer fram till en övertänd byggnad och måste konstatera att eldsvådan icke är bekämpningsbar.

I Stockholmsfallet var de speciella svårigheterna de stora ismassorna ute till havs. Isen har inneburit en väldig komplikation. Den har kraftigt försvårat spaningarna, det har jag själv kunnat konstatera vid besök både på västkusten och ostkusten. Vi har lärt oss att man under isförhållanden måste räkna med obehagliga överraskningar. Isen har också hindrat en effektiv bekämpning

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

ute till sjöss av olja som kanske uppgår till en promille av isens totala massa.

Vi är alla fullständigt överens om det önskvärda och angelägna i att olja så långt som möjligt bekämpas till havs och förhindras att komma i land. Vi måste emellertid tyvärr konstatera att det ännu inte finns någon teknik som gör det möjligt att åstadkomma en verksam bekämpning av olja i is ute till havs. Det i tidningar framförda önskemålet att man skulle "dammsuga oljan under isen" vittnar om hur orealistisk man är.

Jag reagerade – och jag gör det fortfarande – mycket starkt mot Karl-Erik Svartbergs fråga om överflyttningen av resurser från västkust till ostkust. Jag förstår inte hur en sådan fråga kan ställas. Kustbevakningen har till uppgift att bekämpa oljan till havs. När man kunde konstatera att det arbetet för tillfället var avslutat i Bohuslän, under det att både personal och fartyg var överansträngda och behövde kompletteras i Stockholms skärgård, skulle kustbevakningen ha svikit sin uppgift om den inte hade gjort denna omdirigering. Den ligger också helt i linje med vad Karl-Erik Svartberg själv sade den 22 januari, då det inte fanns något Stockholmsfall men då det fanns ett allvarligt fall i Bohuslän: "I det här fallet skulle man nästan önska att det fanns enheter någon annanstans i Sverige, som snabbt kunde transporteras över till Bohuslän för att sättas in i jobbet." Det är vad som nu har skett i motsatt riktning, och därför har jag reagerat mycket starkt mot den opinion som på felaktiga grunder har piskats upp i Bohuslän.

Den andra frågan som Karl-Erik Svartberg ställde om regeringens beslut att göra en massiv insats med militär personal i oljesaneringsarbetet bygger också på en felaktig förutsättning. Regeringen har inte, vare sig från Bohuslän eller från de berörda områdena i Stockholms skärgård, mottagit någon begäran om militär hjälp annat än den detalj som innefattas i den kommuniké som regeringen utfärdade. Den innebar att regeringen gav klartecken, innan länsstyrelsen hade tagit över ansvaret, till att civil personal fick fraktas med militära helikoptrar ut till de öar som är belägna långt bort – dessa avlägset liggande öar gör att Stockholms skärgård är ojämförbar med den bohuslänska skärgården – och som dessutom var blockerade av is och där gångtiden skulle ha inneburit ett oförsvarligt slöseri med tid. F. ö. har de militära insatserna i Stockholm skett i direkt kontakt mellan kustbevakning och militära myndigheter samt i direkt kontakt mellan länsstyrelse och militära myndigheter. När jag var i Bohuslän den 26 mars yttrades inte ett ord om att man hade begärt militär hjälp eller om att man önskade någon sådan. Även denna fråga av Karl-Erik Svartberg hänger alltså fullständigt i luften.

Det har anmärkts på mitt svar att jag hänvisar till 1977 års oljeskyddskommitté. Detta är det snabbaste sättet för regeringen att få fram ett konkret beslutsunderlag också för ett handlingsprogram på kort sikt. Men regeringen är beredd att sätta till alla krafter för att få till stånd både de kortsiktiga och de långsiktiga handlingsprogrammen, som i första hand skall ta fasta på det förebyggande arbetet. Regeringen är alltså helt inställd på att det, som någon uttryckte sig, är bråttom med de åtgärder som skall vidtas.

Herr talman! Jag ber att så småningom få återkomma än en gång.

MÄRTA FREDRIKSON (c):

Nr 139

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

Herr talman! Statsrådet Bertil Hansson hänvisade nyss till den debatt som vi hade den 30 november och sade att man den gången, när oljan kom vid Pater Noster, hade tillgång till all känd teknik när det gällde att ta hand om oljan i det skick den var. Jag sade då:

”Det finns teknik för att ta hand om oljan, antingen den är av tjock konsistens eller drivande i små klumpar, liksom för att bekämpa den i mörker och dimma.” Den tekniken var känd då, men kustbevakningspersonalen hade icke tillgång till den. Härom informerades jag av en säkerligen kunnig pressreporter.

Beträffande jämförelsen med brandförsvaret vill jag säga att ingen sänder ut ett brandförsvaret med frivilliga utan tillgång till vatten. I dag erkänner man att det inte funnits en fungerande beredskapsorganisation. Detta efter alla debatter som vi fört här i kammaren, där man påstått att vi haft världens bäst fungerande oljeskyddsberedskap. Äntligen medger herr statsrådet att vi ej haft detta.

Det har hänvisats till att vinden vänder. Ja, det brukar vinden göra. Det har sagts att oljan flyter någon annanstans, men det får den inte göra. Talet om att den förintas är ju till stora delar felaktigt. Varför har då beredskapen lyckats så dåligt? Jag har tidigare frågat varför man inte vågade ta alla beställda eller lånade länsor i bruk. I svaret sägs att systemet helt nyligen anmälts för provning och att man därför ännu inte vet om det är lämpligt för inköp. Men det var ju samma sorts system som det som lånades från Norge.

Vid oljeutflödet för ett par år sedan vid Ekofiskfältet, i samband med Bravo-olyckan, tog jag här i kammaren upp frågan om beredskapen. Sedan har jag försökt att följa vad som har hänt. På rekommendation av norska staten köpte oljebolaget, som ansvarar för oljeborrningen vid Ekofiskfältet, flera sådana system. Förut hade man inte någon sådan beredskap. Åren 1976 och 1977 köpte norska staten sammanlagt ett 25-tal system, om jag inte tar fel. Systemet används också av den amerikanska kustbevakningen, men här låter man det ligga på kaj, man låter inte personalen få använda det. Dock är det så att kustbevakningen redan har gjort ett köp. Enligt information i samband med utsläppet i Falkenbergs hamn har systemet använts med gott resultat.

Undra på om jag, en helt vanlig människa, som anser att oljan skall tas om hand till havs, undrar – undrar än mer, då det inte torde vara obekant hur länsor har fungerat.

I styrelsens för teknisk utveckling (STU) utredning, kallad Programutredning, bekämpning och sanering av oljor och kemikalier som kommit lös till sjöss och i strandzon, skriven av Erik Söderbaum och Nils Olofsson och avlämnad i april 1979, står följande på s. 11:

”1. Vid Tsesis-olyckan lade kustbevakningen ut 4 000 met. länsor och Nynäshamns kommun 2 600 met. Efter 3 dygn gick ca 10 % av länsorna att använda.”

Min kommentar: Nära 6 000 m av 6 600 m var då värdelösa.

”2. Scanraff kasserar sina länsor systematiskt efter 3 gångers användning,

dvs. de tvättas och repareras 2 ggr.

3. Kustbevakningen har den erfarenheten att länsor kan användas 2–4 ggr, det är inte ovanligt att de går sönder första gången de används. Det är ovanligt att de håller mer än 4 ggr.

4. Det finns oljeupptagare tillverkade av plast som har gått sönder vid hanteringen innan de satts i sjön.

5. Länsor har fyllts med vatten och sjunkit, dragits av, nöts sönder, fyllts med för mycket luft, fått luft i fel sektioner. Det finns länsor som inte tål kontakten med olja eller solljus. Kopplingsanordning eller andra metallföremål har eroderat bort.

6. Vissa upptagningsanordningar sätts igen av löv, tång, halm, gräs eller andra föroreningar och slutar att fungera.

7. Upptagningsanordningar fungerar inte därför att oljan är för tunn, för viskös eller i klumpar. De suger kanske bara vatten eller bara luft.

8. Länsor som läggs ut utgör inget hinder för oljan utan olja passerar över eller under dem.”

Det är utredningens konstaterande när det gäller de länsor som hittills har använts.

I den här utredningen står det också mycket intressanta saker om utvecklingsprojekt. Jag förmodar att kustbevakningen, de som har hand om oljeskyddet, känner till dessa faktiska förhållanden och att gränschefen gör det. Känner kommunministern, som ytterst har ett ansvar, också till dessa förhållanden?

KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Kommunministern reagerar fortfarande starkt mot vad han kallar insinuationer från min sida och menar att jag, Karl-Erik Svartberg, skulle ha piskat upp en opinion i Bohuslän mot kommunministern och mot resursinsatserna i Stockholms län. Det är fullkomligt fel, vill jag säga Bertil Hansson. Jag citerade två ledare, en i Bohusläningen den 14 april och en i Göteborgs-Posten den 19 april. Om kommunministern studerar min interpellation skall han finna att den är daterad den 20 april. Jag skrev den nere i Bohuslän den 19 april. Jag har alltså refererat till den uppfattning man hade fått där nere. Man bibringades uppfattningen att regeringen styrde insatserna efter massmediabevakningen. Det är alltså inte jag som har piskat upp någon opinion – jag refererade den opinion som fanns i Bohuslän. Och det referatet står jag för.

Nu fick vi ett medgivande av kommunministern att regeringen gav klartecken till militärinsats. Javisst, jag såg kommunministern i Rapportinslaget. Där fick man ju det intrycket att, som Göteborgs-Posten skrev, regeringen hade drabbats av handlingskraft och tagit tag i de här frågorna på fullt allvar.

Sedan till resonemanget om eventuella militärinsatser i Bohuslän.

Det har i olika sammanhang förnekats att kommunerna begärde militärinsatser. Det finns ett klarläggande från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län: Sotenäs kommun begärde militärinsats, men man bedömde det så att det

inte var nödvändigt. Jag kan i detta sammanhang hänvisa till direkta besked, som kommunministern också kan få om han vill ha det.

Till yttermera visso fanns 900 militärer redo att sättas in, men militären fick aldrig någon begäran om insatser. Det är naturligtvis beklagligt, men det beror på att det är så fruktansvärt svårt att samordna bekämpningsinsatserna och saneringsinsatserna. Det är detta vår viktigaste kritik gäller. Vi skall försöka se till att oljan inte kommer lös, men när den kommer lös måste vi samordna insatserna för att bekämpa den – först ute på havet och sedan på land, när den väl kommit dit.

Den passus om överflyttning av resurser som kommunministern citerade gällde just kommunernas möjligheter till bekämpnings- och saneringsinsatser. Den gällde just det krav som jag ställde i januari och som jag också har ställt i en motion om en regional, landbaserad organisation för oljeskyddsberedskapen. Vi måste komma därefter. Jag sade i januari att det inte kan vara enskilda kommuners uppgift att svara för detta. Man måste samordna insatserna.

Jag sade också – det är alldeles korrekt – att det kan vara nödvändigt att från andra distrikt föra över resurser för den här bekämpningen. Men jag måste liksom bohuslänningarna fråga mig: Var det verkligen nödvändigt att ta kustbevakningspersonal från just det område av Bohuslän där man jobbade med att bekämpa och sanera olja, alltså området mellan Lysekil och norska gränsen? Kustbevakningen har ju personal utmed hela den svenska kusten. Kommunministern måste förstå att man uppfattar detta som egendomligt. Som brandchefen i Tanums kommun sade: Nog blir man förbannad när dom tar just den oljesaneringsbåt som jag behöver för att klara de insatser vi håller på med före häckningssäsongen. Detta måste kommunministern ha klart för sig. Det är alltså fråga om att göra en värdering av var och hur insatserna skall göras.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Kommunministern svarade inte heller i sitt andra anförande på de många konkreta frågor som har ställts. Även om hans tid är begränsad till tio minuter borde han hinna svara på ett par av de många frågor som har ställts i interpellationerna och i debatten.

Han vill inte heller göra någon egen värdering eller ge oss någon regeringens värdering av oljekatastroferna vid Bohuskusten och i Stockholms skärgård. Han hänvisar detta till utredning. Men regeringen kan ju icke slippa ifrån sitt politiska ansvar genom att begära av en utredning att den skall studera vad som har förekommit. Man kan skaffa fram sakmaterial på det sättet, men regeringen kommer aldrig ifrån sitt politiska ansvar för uraktlåtenhetssynder genom att hänskjuta värderingen av dessa stora oljekatastrofer till en viss utredning. Jag efterlyser alltså fortfarande en värdering från regeringens sida av vad som har förekommit och av framgångar och brister i oljebekämpningsarbetet.

Kommunministern vill också till utredning hänskjuta frågan om bättre förberedelser. Jag har sagt att det är bra. Det kan vara nödvändigt att utreda

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

vissa frågor. Men samtidigt vet vi att en ny oljekatastrof kan inträffa vilken dag som helst. Då kan man inte klara sig med att hänvisa till att frågan är under utredning, utan regeringen måste samtidigt förbereda sig för nästa eventuella katastrof så att insatserna då kan ske snabbare och på ett mera planmässigt sätt. Det kan man heller inte klara genom att bara hänvisa problemen till utredning, utan här finns hela tiden det ansvar som den sittande regeringen måste ta för hela oljebekämpningen. Bägge de här katastroferna visar klart, tycker jag, att en rad åtgärder omedelbart skulle kunna vidtas.

Ännu självklarare är ju att regeringen måste leda den kamp emot oljan som fortfarande måste pågå både vid Bohuskusten och i Stockholms skärgård. Jag tog upp den frågan i min interpellation, men det har inte sagts ett ord om den i svaret. Frågan lydde så här:

”Kan insatserna av personal och materiel f. n. bedömas som tillräckliga eller förbereds ytterligare insatser?”

Kommunministern sade ingenting över huvud taget i svaret och heller inte i sitt andra inlägg om vad man tänker göra för att få en effektivare bekämpning i den aktuella kamp som just nu pågår emot oljeskadorna.

Det finns ett dokument, som översänts till oss från länsstyrelsen, och avslutningen på det kommer mig att undra över vad som håller på att ske. I detta brev, som har gått till interpellanterna och troligen också till olika myndigheter, säger länsstyrelsen:

Länsstyrelsen avser att under nästa vecka, vecka 19 – det är den vecka som börjar i dag – överväga när bekämpningsarbetet enligt brandlagen kan avslutas.

Enligt min mening är det av största vikt att vi har en stark regional ledning av det oljebekämpningsarbete som måste fortgå också i fortsättningen, och jag undrar om kommunministern ville något kommentera denna formulering från länsstyrelsens sida.

När det gäller de omedelbara, akuta behoven är det helt klart att några saker är väldigt trängande. I andra skrivelser från länsstyrelsen som jag har fått vitsordas vad vi alla kände till, att det inte finns några fullständiga kommunala planer för oljebekämpningen. Därför, säger länsstyrelsen, kan man heller inte göra någon plan för samordning av kommunernas insatser.

Jag vill fråga: Avser kommunministern att ta något omedelbart initiativ för att det skall upprättas regionala planer och, under dessa, kommunala planer för oljebekämpningen, eller tänker han vänta tills någon av de här kommitéerna kommer fram med sina förslag? Den här bristen är väl i alla fall påtaglig, och det måste ligga helt under kommunministerns domvärjo att här ta initiativ.

Vi vet också att det fortfarande icke har gjorts ytterligare förberedelser, om det skulle behövas stora insatser av frivilliga. Man har fortfarande inte planerat för ordentliga transporter. Det råder fortfarande en väldig brist på bra redskap för att ta upp oljan ur vattnet. De redskap som finns är otillräckliga. I många fall har man tvingats klara sig med pinnar, murslevar och annat som

icke har varit fullt effektivt. Hur är det med tillgången på båtar? Skall man ändra de regler som finns, så att kommunerna kan få bidrag och ersättning också när de köper exempelvis billiga aluminiumbåtar, som är nödvändiga för att komma ut till skär och öar?

Det finns alltså en rad frågor som det är nödvändigt att regeringen svarar på och där regeringen måste ta initiativ. Annars måste vi fortsätta att påpeka de stora brister som finns i myndigheternas handlande – brister som har funnits och som det tydligen icke finns någon plan för att snabbt avhjälpa.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tycker att det är något av den obotfärdiges förhinder när kommunministern beklagar sig över att han har så kort tid – bara tio minuter – för att besvara de frågor som åtta interpellanter och frågeställare har ställt. Det beror ju på kommunministerns eget sätt att vilja besvara våra frågor. De flesta av frågorna är ställda för långt över en månad sedan, när krisen startade. Alla frågor berör självfallet oljekatastrofer, men en del av frågorna berör vad man skall göra i den akuta situation vi nu har, hur vi skall bekämpa den kris som råder, och andra gäller olika långsiktiga bedömningar och våra internationella överenskommelser. Det hade varit fullt möjligt för kommunministern att med oss här i riksdagen fortlöpande föra denna mycket viktiga diskussion, för att upplysa både oss och allmänheten om regeringens bedömning av det akuta läget. En sådan diskussion hade kunnat påbörjas efter påskhelgen, då riksdagen återupptog sitt arbete och dessa frågor förelåg. Då hade vi alla – även kommunministern – fått mer tid att ordentligt penetrera de frågor som har rests.

Kommunministern har nu talat två gånger utan att, såvitt jag har kunnat höra, med ett ord beröra själva sakfrågan, nämligen hur regeringen ser på de miljökador som har drabbat såväl västkusten som ostkusten och som kanske utgör den värsta miljökatastrofen – i varje fall vid ett samlat tillfälle – som har drabbat vårt land under lång tid, med utomordentligt svåra följder för det marinbiologiska livet och för fågellivet. Hur bedömer regeringen själva sakläget? Det vill vi faktiskt veta – jag tror det gäller både riksdagen och allmänheten. Hur mycket arbete återstår innan vi kan säga att effekterna av den miljökatastrof som nu har drabbat oss så långt som möjligt har kunnat undanröjas? Vilka insatser behöver enligt regeringens bedömning fr. o. m. nu göras i Stockholms skärgård och på Bohuskusten för att undanröja miljökadorna av den katastrof som nu har ägt rum? Jag inskränker mig alltså i denna fråga till den miljökatastrof som vi nu har att arbeta med och tar inte med de risker som finns för framtida katastrofer. Jag har från Stockholm exemplifierat med det nya påslaget av olja i fredags på Biskopsö, de stora osanerade områdena på Stora Nassa, Gillöga, Lygna, Fredlarna och Svenska Högarne. Det har även givits exempel från Bohuskusten. Frågan kvarstår: Hur bedömer regeringen behovet av de insatser som fr. o. m. nu måste göras för att vi på ett rimligt sätt skall kunna bekämpa den miljökatastrof som har drabbat oss?

Kommunministern berörde i sitt andra inlägg frågan om tillgänglig teknik.

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

Han menade att man vid varje tidpunkt som han har svarat har haft att utgå från den mest kända tekniken och att den hela tiden har utvecklats. Vi har inte fått något svar på frågan hur regeringen ser på den nya teknik som tidigare har utvecklats inom Finnboda Varv. Där finns det klara planer på en ny typ av oljebekämpningsfartyg, som man bedömer skall kunna bekämpa även den typ av olja som har drabbat oss denna gång men som det, på grund av tekniska brister hos den materiel som kustbevakningen har haft, inte har varit möjligt att ordentligt bekämpa. Jag och Sivert Andersson ställde frågor inom samma område, nämligen beträffande den verksamhet som bedrivs inom Swedish Environmental Protection Service. Är regeringen beredd att aktivt stödja framkomsten av den typ av nya oljebekämpningsfartyg som har utvecklats på Finnboda Varv?

Slutligen vill jag ställa en konkret men praktiskt oerhört betydelsefull fråga: Kan vi räkna med att Djurö oljebekämpningsstation nu snabbt blir byggd efter de dröjsmål som den borgerliga trepartiregeringen förorsakade genom att inte anslå pengar till byggandet? Pengarna har kommit senare, men hur är läget nu? Kan vi räkna med att den snabbt blir uppbyggd? Det är en oerhört viktig fråga för dem som praktiskt arbetar med att bekämpa oljan ute i skärgården. Vi har här talat om samordning mellan myndigheter, men det är också fråga om en praktisk samordning på platsen, att få fram fartyg, se till att det finns plats för alla de fartyg som skall in etc. Djurö oljebekämpningsstation är utomordentligt viktig för att vi skall kunna bekämpa framtida miljökatastrofer.

ERIK JOHANSSON i Hållsta (c):

Herr talman! Jag har förståelse för att kommunministern i sitt andra anförande inte hann med att svara på alla ställda frågor. Jag var väl den av frågeställarna som uttryckte sig kortast i kommentaren till vad kommunministern hade att säga i sitt interpellationssvar. Men jag fick inte något som helst svar på de korta frågor jag ställde i mitt inlägg.

Jag ville veta hur kommunministern ser på förslaget att man i stället för att avbemannas lots- och fyrplatser satsar på att behålla dessa bemannade och därmed garanterar våra kustområden sakkunnigt vakande ögon, så att snabba rapporter kan ges. Jag ville också veta hur kommunministern ser på förslaget att man skall utrusta ortsbefolkningen med rationella redskap och utnyttja deras kunskaper. Kustmänniskorna är intresserade och följer olyckorna ingående. De är villiga att hjälpa till med rapporteringen. De ställer upp, om de bara får lämplig utrustning. Vi har även civilförsvaret att tillgå. Det skulle kunna engageras i en sådan här aktion.

Jag hoppas att kommunministern inte glömmer bort att kommentera mitt krav på att kommunerna får full kostnadstäckning för den höjda beredskap som jag anser vara en förutsättning för att vi i framtiden skall kunna klara av sådana här olyckor. Många har tryckt på att vi just nu har en katastrof att ta itu med och att vi borde satsa på den. Det är jag fullt införstådd med, men vi måste också se framåt. Såsom jag sade i mitt första inlägg sker i regel ett oljeutsläpp varje dag. Då måste vi förstärka beredskapen för framtiden.

Tyvärr har jag inte nu tillfälle att invänta kommunministerns muntliga svar. Men jag hoppas att jag kan läsa hans svar i protokollet och att han inte glömmer bort mina frågor.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Kommunministern sade i sitt anförande alldeles nyss att man har begärt omedelbara åtgärder av honom men att det inte var möjligt att tillgodose detta krav eftersom utredningar pågår. Inte förrän dessa utredningar kommer med sina förslag går det tydligen att göra någonting. Sedan använde kommunministern – om jag nu hörde rätt – formuleringen att dessa utredningar skall ta till vara alla givna uppslag och göra det med flygande start. Jag har emellertid hört denna formulering tidigare. Jag vill hänvisa till den debatt som hölls i denna kammare den 22 januari i år och citera vad kommunministern då sade:

”Den tidigare debatt här i riksdagen som Gustav Lorentzon har redovisat ledde fram till tillsättandet av en av de tre utredningar som nu arbetar för högtryck med dessa frågor, nämligen 1977 års oljeskyddskommitté, som närmast lyder under kommundepartementet.”

Då arbetade denna kommitté ”för högtryck”. I dag skall den få en ”flygande start”. Jag blir inte riktigt övertygad om att man verkligen arbetar allvarligt med dessa frågor, när man gång på gång uttrycker sig på det sätt som jag här har citerat. Möjligen har man fria händer att arbeta som man tycker. Men om regeringen inte pressar på i anslutning till de många uppslag som har framkommit här och även tidigare, är det fara värt att utredningarna tar lång tid på sig. Vi vet att utredningar kan sitta i många år. Det kan naturligtvis vara riktigt, som Georg Åberg här framställde det, att denna oljeskyddskommitté som lyder under kommundepartementet fick diffusa direktiv när den tillsattes 1977. Det är mycket möjligt, men det behöver i så fall rättas till. Därför menar jag att man inte bara kan hänvisa till denna kommitté, utan regeringen bör nog visa mera råg i ryggen än man gjort hittills.

Den fråga jag ställde svarade inte kommunministern på, och jag begärde det kanske inte så direkt. Han tog ju bara tio minuter på sig, och det var många andra frågor som ställdes. Men jag skulle ändå gärna vilja ha ett svar om det är möjligt att få det.

Jag saknade en problemställning såväl i kommunministerns skrivna svar som i hans anförande här, och det var hur förhandlingarna med övriga kustländer – inte bara i Östersjön utan också Norge och Danmark – egentligen förs och resultaten av dessa. Man har ibland en känsla av att detta lilla land sätter man sig på ute i Europa. Jag hörde på nyheterna i morse att det i Danmark finns en omfattande opinion mot svensk kärnkraftsutbyggnad, framför allt i Barsebäck. Svenskarna har försökt möta denna opinion genom att kräva att man i Danmark ser till att svavelutsläppen där blir mindre. Vi vet hur dessa svavelutsläpp har fördärvat en stor del av Sveriges sjöar. Men det har inte gått att resonera sig fram till några resultat, och där står vi nu.

Nu är frågan om förhållandena när det gäller nedsmutsning av Östersjön är likadana. Någon redovisning får man ju sällan eller aldrig utan det hänvisas

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

till denna konvention och sägs: Det är två stater som inte har undertecknat den, och vi har hittills inte kunnat göra någonting. Men efter de omfattande debatter som har varit i riksdagen under alla dessa år borde väl de regeringar som suttit på taburetterna ha framfört kritiken från den betydande opinion som finns i Sverige mot nedsmutsningen av svenska kuster och svenska vatten, där det är fara värt att det marina livet tar slut.

GEORG ÅBERG (fp):

Herr talman! Här har i dag vid flera tillfällen nämnts länsor av olika typer, och även annan materiel, men jag vill gärna påpeka att man måste akta sig mycket noga för att göra denna diskussion för enkel. Det finns i dag en oerhörd massa länsor framtagna i olika länder över hela världen. Många av dem har prövats en gång och därefter kasserats direkt, eftersom de varit odugliga. Men det är också på det sättet att länsor som kan vara utomordentligt bra i lugnt vatten, inne i en hamn eller i skärgården, är komplett odugliga så fort det blåser upp med några meter i sekunden. Man måste ha helt andra typer av länsor för att behandla oljan och ta hand om den när det uppkommer en sådan situation. Samma sak gäller för andra metoder. Man laborerar på många håll med fartyg som kan suga upp oljan direkt. Men även där är man beroende av olika väderlekstyper.

Man måste vara klar över att allt som skall göras på detta område är i ett utvecklingsskede av enorma mått, och det är fråga om oerhörda summor pengar som skall satsas av vårt land om vi skall vara med och fullgöra vår skyldighet. Det har sagts emellanåt, och det är helt korrekt, att om man ser på en oljeolycka, som den på västkusten och den på ostkusten, så finner man att saneringskostnaderna blir så oerhört höga att satsningar i medel långt utöver vad vi har gjort hade varit berättigade. Jag vill gärna skicka med både till denna regering och till de regeringar som kan komma framöver, att när de skall arbeta med budgeten får de inte lägga vanliga budgetära aspekter på de medel som behövs, utan de får verkligen se till att man genom ordentliga satsningar i det skedet kan spara stora summor på andra områden.

Sedan vill jag, i anslutning till det som Gustav Lorentzon framhöll när det gäller våra kontakter med andra länder i det här avseendet, än en gång betona hur oerhört viktigt det är att vi trycker på allt vad vi kan när det gäller dessa frågor. Som det nu är fungerar det inte bra. Det är mycket möjligt att den olycka i Östersjön som vi nu behandlar inte på långa vägar hade fått den omfattning som nu blev fallet, om man på det sovjetiska fartyg som gick på grund hade haft resurser att själv omedelbart ta hand om oljan på platsen. Det kan t. o. m. hända att det aldrig blivit tal om någon oljekatastrof. Med andra ord: Vi måste se till att var och en i varje land fullgör sin skyldighet när sådant här inträffar. Då blir det lättare för oss allihop.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! Det är precis så som Georg Åberg sade, nämligen att vanliga budgetprocentuella regler inte har tillämpats i fråga om denna utgiftspost inför nästa budgetår. Det är i stället fråga om en 40-procentig ökning av ett

redan högt belopp.

Jag skall nu försöka besvara en hel del sakfrågor som har ställts. Det är möjligt att någon fråga omfattas av flera och att jag därför inte nämner varje enskild frågeställare vid namn, men jag hoppas att man i så fall ändå vill betrakta detta som ett personligt svar till var och en.

Märta Fredrikson frågade varför länsorna ligger på kajen. Svaret är att den som har patent på länsorna har förbjudit att man utnyttjar dem. Hela denna omfattande affär med erbjudanden, köp och lån av länsor hör f. ö. till det som regeringen snabbt skall utvärdera genom den utredning som nämnts. Regeringen har långt innan Stockholmsutsläppet skedde givit oljeskyddskommittén ekonomiska resurser för att utnyttja befintlig sakkunskap helt obunden av såväl statliga myndigheter som kommersiella intressen. Därvid kommer bl. a. den svåra fråga som Georg Åberg aktualiserade, nämligen valet mellan olika tekniker, att stå i brännpunkten. Jag har under de senaste veckorna fått ett otal telefonsamtal och brev från olika konstruktörer och försäljare av länsor. Gemensamt för dessa är att konstruktörerna och försäljarna nog så oförsiktigt påstår att om vi använt just deras system, så hade detta inte behövt hända, och samtidigt nedvärderar man konkurrenterna.

Det är ytterligt ansvarslöst att gå ut i den pågående debatten och resonera som om det fanns en hundra procentig effektiv teknik, som under alla omständigheter skulle kunna hindra löskommen olja att nå land. Det är att bibringa allmänheten en felaktig uppfattning. Vi måste givetvis med både känsla, vilja och handling göra vårt yttersta för att öka möjligheterna att förhindra oljan att nå land, men vi måste i saklighetens intresse erkänna att vi ännu inte har någon hundra procentig effektiv teknik, även om man från olika håll vill påstå motsatsen.

Jag har inte velat diskutera vilka framställningar länsstyrelsen i Göteborg kan ha fått när det gäller militär hjälp, utan jag har endast redovisat vad regeringen har fått kännedom om när det gäller behov av militär hjälp på västkusten, dvs. ingenting utöver det som mycket sent har kommit fram genom tidningarna och det som vid detta laget har redovisats för mig av ansvariga på länsstyrelsen.

Karl-Erik Svartbergs fråga om kommunerna har skyldighet att sanera måste besvaras på följande sätt. Det egentliga saneringsarbetet – vilket naturligtvis kan delas in i grovsanering och finsanering och där gränsen är flytande – är icke någon ovillkorlig genom lag ålagd skyldighet. Däremot är kommunerna skyldiga att i den akuta nödsituationen gå ut i bekämpning. Sker det såsom räddningstjänst under länsstyrelsens ledning står ju staten för hela kostnaden. Beträffande saneringsinsatserna – och det här är väl också ett svar till några andra ledamöter, däribland Carl-Henrik Hermansson som önskar förmånligare ekonomiska villkor för kommunerna – kan nämnas att det finns en liten självrisk för kommunerna på 3 000 kr. Den kommer emellertid att höjas till 5 000 kr. Kommunerna får alltså stå för denna kostnad. Det finns ju många mindre fall, där det skulle bli en onödigt administrativ apparat med räkningar och annat och där kostnaden håller sig

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

inom rimliga gränser för kommunen. Allt vad som överstiger 3 000 kr. i fråga om saneringsinsatser får kommunerna ersättning för i dag. Jag upprepar att kommunerna alltså inte har laglig skyldighet att göra saneringsinsatser, men de vidtar givetvis åtgärder i sitt eget och medborgarnas intresse.

Samordningsfrågan har kommit tillbaka i flera olika sammanhang, precis som den gjorde i våra föregående debatter. Jag redovisade tidigt i vintras – jag minns inte om det var för Karl-Erik Svartberg eller för Märta Fredrikson – att oljeskyddskommittén har beaktat samordningsfrågorna när det gäller den landbaserade bekämpningen. Oljeskyddskommittén får nu ytterligare erfarenhetsmaterial efter det som tyvärr har hänt både i Bohuslän och i Stockholm. Är bekännelsen till samordningen helhjärtad, Karl-Erik Svartberg, måste vi räkna med att det innebär att både landbekämpnings- och sjöbekämpningsmateriel distribueras till den punkt, där materielen för tillfället bäst behövs. Då är det vår skyldighet att som politiker gå ut med information om kustbevakningens och kommunernas ansvar och om var gränsen går dem emellan.

Carl-Henrik Hermansson begär fortfarande omedelbara konkreta insatser, vilket f. ö. icke framgår av interpellationen, men jag framhärdar i att det inte, som Carl-Henrik Hermansson säger, är regeringen som skall leda kampen mot oljan. Det skall de myndigheter göra som enligt beslut av riksdag och regering har att svara härför.

Sedan några ord om våra möjligheter att påverka övriga länder. Jag tänker framför allt på Östersjökonventionen, eftersom det är den som har kommit i förgrunden. Till Carl-Henrik Hermansson, Gustav Lorentzon m. fl. vill jag säga att frågan om de två återstående ratifikationerna oupphörligen tas upp dels i den redan arbetande interimskommissionen, dels vid alla – jag höll på att säga både lägliga och olägliga – tillfällen då man har kontakter med de två stater som hittills inte har ratificerat, nämligen Förbundsrepubliken Tyskland och Polen. Men i väntan på att denna formella ratificering skall träda i kraft, då man bör kunna räkna med en total respekt för konventionen, arbetar interimskommissionen med sådana delprojekt som är möjliga att genomföra redan nu.

Den fråga som ställdes i Mats Hellströms första anförande fick en större konkretion i hans senare anförande. Han ville ha besked om hur regeringen bedömer skadorna i Bohuslän och i Stockholms skärgård – sakläget som det kallas. Det är i dag en helt omöjlig uppgift att lämna ett sådant besked, för det kusliga och otäcka med de skador som oljan åstadkommer är ju att det först på lång sikt är möjligt att göra en sådan summering. Det tjänar ingenting till att räkna upp hur mycket olja som kommit i land på det ena eller andra stället, även om jag fortfarande har den uppfattningen som jag haft hela tiden, att det totalt sett varit en svårare nedsmutsning vad mängden olja beträffar i Bohuslän än i Stockholms skärgård. Så har det varit hittills – man vet ju inte vad som händer i morgon.

Jag kan icke svara på frågan om Djurö. Hade denna varit nämnd i interpellationen kunde jag ha begärt informationer från handelsdepartementet, men här måste den frågan nu stå obesvarad.

På frågan om regering och myndigheter är öppna för att använda en ny teknik kan bara ett svar ges: I den intensiva tekniska utveckling som råder är det självklart att man ständigt måste pröva det nya som erbjuds, men man kan inte rusa åstad och köpa det bara därför att det är nytt och därför att det görs braskande reklam för att just den typen av bekämpningsmateriel med stor framgång har använts på vissa ställen, där förhållandena kanske inte alls är jämförbara med förhållandena i våra vatten.

MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! Ingen har i debatten förletts att säga att det finns en hundraprocentigt säker teknik men däremot att all känd teknik bör användas.

Det är därför jag anser att striden om länsorna på kajen är en underlig strid. Jag och flera med mig, bl. a. de som kämpar med oljan, hade ansett att det varit ansvarsfullt och samhällsekonomiskt försvarbart att dessa länsor fått användas, därför att all tillgänglig materiel behövdes och måste sättas in för att ta hand om oljan till havs.

Frågan om ansvarstagandet, skyldigheten att ta hand om oljan och om hur resurserna skall fördelas hade, när jag den 29 mars lämnade min interpellation, inte aktualiserats i någon debatt. Karl-Erik Svartberg tog bl. a. speciellt upp frågan om fördelningen av kommunernas ansvar, och därför gick jag inte in på den. Kommunministerns svar ger mig dock anledning att ta upp frågan igen. Finns det någon författning, enligt vilken ansvarsfördelningen är sådan att staten ansvarar för oljeutsläppen till havs, kommunerna när oljan når land? Kan det vara anledning att här hålla isär vad som utbildats till praxis och vad som är fastställd skyldighet? Det finns anledning därtill, så att det från departementet utgår sådana direktiv att vi får en ordentligt samordnad, kunnig beredskap. Har det utbildats en praxis, så att staten egentligen flytt undan sitt ansvar?

Nu talade Bertil Hansson om att kommunernas kostnad skall öka från 3 000 till 5 000 kr. Det har frågats: Hur ser regeringens och riksdagens konkreta beslut i det här fallet ut? Om frågan anses felaktig kan jag nämna att det är fler än jag som har frågat. Vad är praxis och vilken är kommunens skyldighet enligt lagen och författningen?

KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Innan jag vänder mig till kommunministern vill jag ge Georg Åberg en elege. Han tillhör inte frågeställarna men har gått in i denna debatt ändå. Jag vill vitsorda att han är en av dem som verkligen har kämpat för att vi skall slippa oljesölet vid våra kuster.

I vad sedan gäller spørsmålet om brandlagens bestämmelser vill jag säga, att jag ställde min fråga därför att kommunerna fick ett besked om att saneringen egentligen inte åvilar dem. Det beskedet gavs av en representant för statens brandnämnd. Det är helt klart att räddningstjänsten åvilar kommunerna, men så är inte förhållandet beträffande saneringen, exempelvis omhändertagandet av oljan på land. Nu vitsordar också

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

kommunministern i stort sett detta. Därmed är den intressanta frågan, som också Märta Fredrikson var inne på, denna: Kan kommunerna vara säkra på att få alla sina kostnader ersatta, även om gränsdragningen mellan räddningstjänst och saneringsarbete kan vara svår att göra? Det är ju inga småsummor det är fråga om.

Mats Hellström har ställt frågor om vad de inträffade katastroferna innebär. Vi kan naturligtvis inte ge något svar på detta när det gäller Bohuslän, men vi börjar nu ändå kunna överblicka de ekonomiska konsekvenserna av det som skett. Uppgifterna pekar på att räddnings- och saneringsarbetet i Bohuslän kommer att sluta på ca 30 milj. kr. Det är en ganska fantastisk summa mot bakgrund av vad som hittills har satsats på beredskap för att förebygga oljeolyckor, för att bekämpa sådana osv. Därför hoppas jag med kommunministern – på den punkten har vi samma uppfattning – att det nu skall vara lättare att få gehör för krav på uppbyggnad och förbättring av organisationen på detta område.

Kommunministern har fattat min kritik mycket personligt och reagerat litet egendomligt enligt mitt sätt att se, med ledning av tidningsuppgifter osv. Jag vill då betyga att jag har ett stort intresse i den här frågan. Det gäller för det första, som jag sagt, att se till att vi slipper oljeutsläpp. För det andra gäller det att vi när vi drabbas av dem skall vara bättre rustade i vad avser bekämpningen både på havet och på land.

Vi kommer i denna diskussion gång på gång in på samordningsproblemen. Jag såg att det spred sig en lätt förvirring i kommunministerns stab när jag hänvisade till framställningen från de fyra drabbade bohuslänska kommunerna om ökade resurser, särskilda arbetsbåtar osv. Den framställningen överlämnades till jordbruksministern, en av de ministrar som hanterar miljöfrågorna i regeringen. Jag tror att fem departement på olika sätt är inblandade i handläggningen av sådana frågor. Låt mig t. ex. nämna att kustbevakningen sorterar under handelsdepartementet. Vi måste alltså få till stånd en samordning inom regeringen.

Jag tycker för min personliga del, bortsett från teknisk utrustning och sådant, att kustbevakningens organisation i stort sett fungerar väl. Det vitsordar också kommunerna i Bohuslän. Kustbevakningens organisation fungerar bra. Man har haft ett utmärkt samarbete med kustbevakningen. Därför gäller det att bygga vidare, så att man också på land kan få den här regionala övergripande organisationen. Då kanske man skulle kunna få det att fungera.

Jag sade i den tidigare debatten apropå kustbevakningen, och jag har anledning att säga det igen, att kustbevakarna drabbas ofta orättvist av en kritik som egentligen bygger på just dessa påståenden som tanklöst har slängts ut tidigare, att man har all känd teknik för att bekämpa oljeutsläpp. Två och en halv meter höga vågor, 20 sekundmeter, inget problem – och så klarar de det inte och så drabbas kustbevakarna, som jobbar och sliter med dessa frågor, av kritiken. Det tycker jag är synd.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det har blivit en lång debatt. Jag skall inte upprepa mig utan bara ta upp en enda fråga.

Kommunministern sade i sitt senaste inlägg att jag icke i min interpellation hade rest frågan om omedelbara insatser f. n. när det gällde oljebekämpningen. Det förefaller som om han icke har läst interpellationen särskilt noggrant. Fråga 3 som jag ställer har följande lydelse:

”Kan insatserna av personal och materiel f. n. bedömas som tillräckliga eller förbereds ytterligare insatser?”

Det var den frågan jag försökte få svar på.

Då säger kommunministern: Regeringen kan inte ta ansvaret här. Ja, herr talman, jag har ingen särskilt hög värdering av den nu sittande regeringen – det är kanske bekant. Men när kommunministern gör ett sådant här uttalande är det ändå att skriva ned anspråken litet väl lågt då det gäller en regering. Nog kan regeringen ta – och måste ta – ansvaret för en rad konkreta åtgärder just nu. Jag skall nämna några punkter där detta förefaller självklart.

För det första kan det, som redan antytts av Mats Hellström i ett tidigare inlägg, en gång till bli nödvändigt att ta upp frågan om insättande av en massiv militär insats i Stockholms skärgård. Nu har det sagts, och det står i interpellationssvaret, att detta kan begäras också av andra myndigheter. Men samtidigt vet vi att det är oerhört viktigt – och det har också framgått av debatten – att regeringen här ger sitt godkännande och att också regeringen kan ta ett sådant initiativ. Enligt min mening bör regeringen göra det.

För det andra har det framgått av tillgängliga handlingar att det finns ingen kommunal planering av beredskapen för att möta oljeskador. Visst kan och måste kommunministern ta initiativet till att vi får en sådan kommunal planering.

För det tredje har reglerna för ersättning till kommunerna varit uppe. Jag vet också att det f. n. är 3 000 kr. som kommunerna själva får stå för. Nu vill kommunministern höja detta till 5 000 kr. Men den avgörande fråga jag har tagit upp är ju att kommunerna icke får ersättning vid inköp av kapitalvaror såsom båtar som kan vara nödvändiga – detta enligt uppgifter som lämnats till mig från kommunministern vid en uppvaktning på departementet den 10 april. På den punkten tycker jag det vore nödvändigt med en ändring, eftersom tillgång till lättmetallbåtar exempelvis i hög grad skulle underlätta kampen mot oljenedsmutsningen.

För det fjärde tycker jag att regeringen borde ta initiativet till en utbildning av arbetsledare på detta område. Sådana behöver finnas tillgängliga om det blir nödvändigt – och det kanske det blir tyvärr – att en gång till kräva en massiv insats av frivilliga, så att deras medverkan kan bli så effektiv som möjligt.

För det femte anser jag att kommunministern och regeringen kan ta initiativet när det gäller uppläggning av beredskapsdepåer på lämpliga ställen för materiel som är passande att använda för oljebekämpning.

För det sjätte menar jag att regeringen omedelbart borde ta ett initiativ för

Nr 139

Måndagen den
7 maj 1979

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

att vi skall få en enhetlig operativ ledning när det gäller all kamp mot oljekatastrofer.

Det är några konkreta åtgärder som jag inte bara anser att det är möjligt för regeringen att omedelbart ta initiativ till, utan där jag anser att det är trängande nödvändigt att regeringen gör detta.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Kommunministern säger att det är helt omöjligt att ge ett svar på frågan om själva sakläget, dvs. hur man bedömer de nuvarande skadorna. Kommunministern säger att det inte tjänar någonting till att ta reda på hur mycket olja som sköljts upp på stränderna. Ett besked om hur mycket olja som hamnat på stränderna är naturligtvis inte något självändamål, utan den fråga som bl. a. jag ställt är vilka extraordinära insatser av personell, ekonomisk och teknisk art regeringen anser vara nödvändiga för att man skall kunna bekämpa den här katastrofen. Den frågan ställde jag för en dryg månad sedan, men den har tyvärr aktualitet även i dag. Eftersom tiden runnit i väg ganska långt skall jag nu inte upprepa vad jag har sagt om de akuta hoten i Stockholms skärgård. Men min fråga om sakläget i dag ställde jag mot bakgrunden av att jag ville veta om regeringen anser att de insatser som gjorts är tillräckliga eller om det behövs ytterligare stora insatser från samhällets sida. Jag ställer inte den frågan för att söka sak med regeringen, utan jag ställer den för att försöka få ett grepp om hur man så snabbt som möjligt skall kunna få kontroll över den kanske svåraste miljökatastrof – i varje fall av det här slaget – som drabbat vårt land.

Jag får då till svar att regeringen inte leder kampen mot oljan. Nej, det är en kamp för vilken ledningen är samordnad mellan många: länsstyrelsen, kommuner och kustbevakningen, men i denna kamp är länsstyrelser på ostkusten och västkusten, kustbevakningen på både ostkusten och västkusten samt många kommuner inblandade. Dessutom vet vi – det har debatten både här i kammaren och den tidigare debatten ute i samhället visat – att de olika organen på en rad punkter haft olika bedömningar och uppfattningar. Då är det ju bara regeringen som kan göra en samlad bedömning av hur stor för samhället som helhet denna miljökatastrof är och vilka insatser som återstår att göra. Hur ser det ut i dag när kommunministern svarar oss drygt en månad efter det att katastrofen på ostkusten – och naturligtvis mycket tidigare katastrofen på Bohuskusten – blev akut? Vilket är läget? Är vi i slutet av bekämpningen eller måste ytterligare stora insatser göras? Den frågan måste regeringen kunna svara på. Jag har i likhet med andra debattörer inte velat söka sak med regeringen i något slags partipolitiskt syfte, utan detta är en fråga om hur man bäst skall kunna bekämpa denna stora miljökatastrof. Tyvärr måste jag säga att regeringen allteftersom debatten framskridit har visat att den har den principiella inställningen i den här frågan att regeringen skall stå vid sidan av oljebekämpningen. Det anser jag vara illavarslande.

Kommunministern BERTIL HANSSON:

Herr talman! Mats Hellström resonerar som om det funnes något slags tak för de insatser av teknisk, personell och ekonomisk natur som här görs, och han frågar efter extraordinära åtgärder. Något sådant tak existerar inte. De som har det konkreta fältmässiga ansvaret för bekämpningen av oljan har i dag full frihet att sätta in alla extraordinära åtgärder utan att fråga regeringen, och det vet de.

När det gäller den av Mats Hellström efterlysta redogörelsen av läget för dagen hade jag inte tänkt belasta kammarens tid med att läsa upp en rapport, daterad den 4 maj, om läget just då, allra helst som frågeställarna och interpellanterna tydligen har fått den rapporten. Men det kanske ändå är nödvändigt att sammanfattningsvis göra en översikt.

”Grovsaneringen av Stockholms skärgård är i allt väsentligt slutförd”, säger man i rapporten den 4 maj. ”Olja förekommer i liten omfattning i vattnet och kommer under lång tid att försaka lokala påslag. Något behov av militär massinsats föreligger inte längre, om intet oförutsett inträffar. Det enda återstående grovsaneringsobjekt som är lämpligt för militär trupp är Gillöga. Denna sanering kommer, om vädret tillåter, att utföras under helgen – dvs. under den helg som nyss har gått till ända.”

Detta är en översiktlig redogörelse som finns i länsstyrelsens rapport, kommunvis detaljerad och specificerad.

Vad som blir det hemska resultatet av oljeutsläppen kan ingen i dag uttala sig om. De långsiktiga skadorna, inte minst på havsbotten, kan man inte bedöma förrän mycket lång tid har gått. Regeringen anser båda dessa oljepåslag vara oerhört allvarliga och en extra sporre för alla dem som jobbar med detta – antingen det är i det smutsiga bekämpnings- och bevakningsarbetet eller i kommittéerna eller i departementet – att verkligen sätta in alla krafter för att ytterligare intensifiera kampen mot löskommen olja.

Jag måste försöka precisera den redogörelse som jag tidigare har lämnat, så att inte frågor av den art som Karl-Erik Svartberg har ställt i två anföranden skall stå obesvarade. Han frågar: Kan kommunerna lita på att få alla sina kostnader ersatta?

Den lag som riksdagen har beslutat om den 1 mars 1974 säger att kommun är berättigad till ersättning av statsmedel för kostnaderna dels för *räddningstjänst* med anledning av oljeutflöde till havs eller i kustvatten eller i vissa insjövatten, dels för *sanering* av oljeskada som har uppstått till följd av sådant utflöde som har utlöst räddningstjänst. Skyldighet för kommunerna att göra någonting finns enligt lagen beträffande det som kallas räddningstjänst. Kostnaderna ersätts av statsmedel i båda fallen, med undantag av den mera symboliska självriskan, där det f. n. ligger ett förslag i riksdagen om att den skall höjas från 3 000 till 5 000 kr. Jag är litet förvånad över Karl-Erik Svartbergs fråga, därför att den utgår från att kommunerna inte skulle kunna lita på en lag som riksdagen har fattat beslut om.

Praxis har varit – och detta sagt till Märta Fredrikson – att kommunerna inte har tvekat att ta itu med sanering trots att de inte har någon laglig skyldighet att göra det. De har verkligen satsat beundransvärt både på

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

västkusten och på ostkusten. Det intryck som jag fick vid mitt besök i Bohuslän – om jag nu får anknyta till redogörelsen för läget i Stockholms skärgård – var att den 26 mars var grovsaneringen i större delen klar i Sotenäs, och finsaneringen skulle tillsammans med återstående grovsanering börja dagen efter.

I de tre andra kommunerna var man inte så långt kommen beträffande grovsaneringen. Sammanfattningsvis kan jag säga att man gav beskedet att erforderliga insatser skulle göras med sikte på ett sådant resultat att läget skulle vara tillfredsställande i samband med fågelsträcket och sommarsäsongen. Det är de rapporter som jag fick och som jag noggrant antecknade vid mitt sammanträffande med Bohuskommunerna.

Carl-Henrik Hermanssons konkreta frågor, som nu ytterligare formulerats så att det gäller omedelbara insatser, kan jag delvis besvara på samma sätt som jag svarat Mats Hellström. Frågorna är delvis ställda som om det skulle finnas något slags tak som inte kunde genombrytas utan regeringens medverkan, men något sådant finns inte.

Beträffande militärinsatserna, som brandlagen talar i klarspråk om, så behövs det inga regeringsbeslut. Jag är medveten om att vissa tidningar har formulerat regeringens handläggning av vissa frågor i samband med militärinsatserna som om regeringen "hade beordrat eller beslutat om militära insatser". Det utlöses på det sätt som lagen redovisar.

Finns det båtar att köpa, så finns det säkerligen också båtar att hyra. Det har man konstaterat på båda kuststräckorna. Till dess att kapitalvaror inryms i den kostnad som får inräknas får man klara sig med att hyra, och staten – jag upprepar det – betalar alltsammans, när hela kostnaden överskridit tröskeln 3 000 kr.

Folkpartiet har, precis som Georg Åberg påpekat, drivit denna fråga under hela 1970-talet. Det kan man bl. a. se i jordbruksutskottets betänkanden under hela 1970-talet. Vi har i den budget som vi ansvarar för sett till att anslagen höjts med 40 % jämfört med föregående år och dessutom att anskaffningen av tre nya miljöskyddsfartyg kan börja under innevarande budgetår.

Utredningarna arbetar skyndsamt, och utredningsresultaten kommer redan under sommaren och hösten. När jag använde uttrycket flygande start avsåg jag just det förhållandet att oljeskyddskommittén effektivt kan ta itu med detta nya uppdrag, eftersom den redan har fältet bearbetat och alltså kan nå resultat mycket snabbare än om en helt ny utredning skulle tillsättas.

Regeringen är inställd på att lägga fram ett såväl kortsiktigt som långsiktigt handlingsprogram med tyngdpunkten på de förebyggande åtgärderna. Jag vill återigen slå fast att oljeskyddet skall ges ökad prioritet, och jag understryker verkligen hur angeläget det är att vi gemensamt vidtar alla de åtgärder som är möjliga för att skydda oss och våra oskattbara kustmiljöer mot oljeskador. Jag kan försäkra att det är regeringens ambition att arbeta efter den målsättningen.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 139

Måndagen den
7 maj 1979

MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Bertil Hansson för att regeringen har den ambitionen, och jag är mycket glad över detta.

Kommunerna har självfallet inte tvekat när det gäller att gå in och göra sin insats. Det har jag aldrig antytt. Tvärtom är det en självklarhet för dem. Men det var inte detta min fråga gällde.

Statsrådet tog upp något om skadorna. I kampen mot oljan måste vi beakta och handla efter de realiteter som finns. Det är illa nog att det funnits så många undanflykter och att någon med ekonomiska, politiska eller andra manövrer har trott sig kunna upphäva den ekologiska balansen, dvs. naturens balans. För att bemästra de problem som är förknippade med planering och åtgärder måste man rätta sig efter de gränser som bl. a. klimat, vatten, mark, växt- och djurliv och sambandet mellan alla dessa faktorer sätter.

Det står i kommunministerns svar att oljan bara var någon promille. Det är förödande promille. En droppe olja bland mängder av droppar havsvatten dödar i havet.

70 % av jordens yta är vatten. Därifrån kommer en väsentlig del av det syre vi behöver. Vi handskas så med tillgången på syre att vi tär mer på tillgångarna än vad som kan reproduceras. Oljefilm på vattnet hindrar syret, kväver liv under vattnet, som skall ge syretillförsel. "Det är bara oljefilm, den kan inte bekämpas", har det sagts. Den måste kunna bekämpas. Syret, livet i Östersjön är ömtåligt. Alla vatten är ömtåliga, Östersjön speciellt. Vattnet där förnyas sakta; 25–30 år tar det. Det finns fickor på botten där vattnet inte orkar att reproducera sig. Det finns dött vatten, exempelvis utanför Landsort. Helt riktigt sade herr statsrådet att vi i dag inte känner till de långsiktiga skadorna på havsbotten. Efter Tsesisolyckan begärde Askö laboratorium ökade forskningsmedel för sin verksamhet där. Kristineberg i Bohuslän t. ex. har ansett att det behövs ytterligare medel för forskning. Avser statsrådet medverka till att de får det?

Hela komplexet av frågor som vi i dag har diskuterat är ju mycket viktigt. De nya miljöfartygen har nämnts. Att det också tydligen behövs stora uppsamlingsfartyg som tar hand om den olja som samlas upp till havs är väl också klart. Även jag har konstaterat, liksom Karl-Erik Svartberg gjorde för sin del, att kommunministern har uppfattat mina önskemål om fortsatt oljeskyddsberedskap som om det vore en personlig kritik. Det är det inte. När jag i höstas började debatten var kommunministern relativt ny i sin uppgift som statsråd. Hela debatten handlar om vad beredskapen har att förfoga över och att den skall få en så bra organisation som möjligt.

Jag har här en sammanfattning av synpunkter med anledning av oljeutsläpp. Sammanställningen gjordes till Gerlesborgs konstskolas utställning "När oljan gick till", som jag tidigare har nämnt. Jag skall inte här läsa upp vad där står, men jag ber att till herr statsrådet senare få överlämna ett exemplar, som jag inte har skrivit i, att läsa, begrunda och ta på allvar.

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

*Om beredskapen
mot oljekatastrofer*

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Kommunministern gav i sitt förra inlägg en redovisning av den bedömning som gjorts på länsstyrelsen och som jag refererade till, att grovsaneringen i Stockholms skärgård nu skulle stå inför sin avslutning. Redovisningen berörde den fråga som jag har tagit upp i mina inlägg här i dag och om de nya oljepåslag som hela tiden fram till nu har kommit i skärgården och framför allt vid Biskopsö och om de stora områden som är osanerade i ytterskärgården. Som en illustration till hur olika de som är berörda och praktiskt arbetar med att klara av den här katastrofen kan se på det akuta läget vill jag – det berör också de samordningsfrågor som hela den här debatten har handlat om – till kammarens protokoll läsa upp delar av en artikel i dagens nummer av tidningen Expressen:

”Kustbevakningen har sänt hem marinen i oljesaneringen av skärgården. Marinen har gjort enorma insatser sen den 4 april på öarna och kobbarna.

– Uppriktigt sagt – jag begriper ingenting, säger kommunalrådet Göran Lundgren på Värmdö.

– Marinen fick hemgångsorder i fredags av kustbevakningen, och det är ju framförallt för kommunerna de gjort en helt fantastisk insats. När de gick från Sandhamn var de besvikna och förtvivlade – de tycker de har så mycket ogjort.

– Och marinen är de enda som kan sanera t ex Gillöga och Stora Nassa – de områden som länsstyrelsens naturvårdsenhet sätter i absolut främsta rummet för sanering.

Jag kastade mig på telefonen och ringde länsstyrelsen, ringde kustbevakningschefen ---, räddningschefen ---, Musköbasen och hoppades att länsstyrelsen skulle beställa marinens fartyg för kommunernas räkning så vi blev huvudman.

– Det lät lovande i början, men så började det kärva. Jag vet inte vad som hände, men det kom inget återkallande av ordern att marinen skulle utgå, säger Göran Lundgren.

Sven Uhler på kustbevakningen säger:

– Vi behövde dem inte längre. Jag vet att Värmdö kommun gjorde framställning även till oss om att få behålla marinen men det fanns ingen anledning att säga ja: det är inte vårt bord hur kusterna saneras.”

De här bilderna av dagens situation i Stockholms skärgård illustrerar ganska väl de krav vi har rest i den här interpellationsdebatten och som kommunministern enligt min uppfattning tyvärr inte tagit på tillräckligt allvar.

KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Debatten har pågått länge, och jag hade inte tänkt begära ordet ännu en gång, men kommunministerns beskrivning av situationen i Bohuslän tvingar mig att göra det.

Den uppfattning som kommunministern har fått stämmer dåligt med verkligheten. Jag besökte Sotenäs i fredags och talade med

kommunledningen och saneringsledningen. Jag var ute och åkte med kustbevakningen. Där återstår mycket av grovsanering. Omkring den 10 juni hoppas man ha grovsaneringen klar. Finsanering pågår på vissa delar. Däremot stämmer kommentaren för exempelvis Tanum. Där har man inte jobbat så mycket under vintern. Det kan delvis bero på de mycket känsliga naturområden man har där. Det finns alltså ännu mer att göra.

Sammanlagt har de berörda kommunerna och kustbevakningen enligt en sammanräkning jag gjort plockat upp mer än 1 500 ton olja. Det börjar således närma sig 2 000 ton.

När det gäller finsaneringen finns det de som säger att det kommer att ta ett halvår eller kanske ett år innan vi har finsanerat efter det här oljepåslaget. Det är den beskrivningen av verkligheten vi bör ha.

För att knyta an till vad Märta Fredrikson sade: Utställningen från Gerlesborgsskolan borde studeras av kommunministern. Jag hoppas att den också kommer att vandra runt. Vi har nu haft två stora katastrofer. De bör tillsammans vara den väckarklocka vi behöver för att på allvar ta tag i de här frågorna.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill bara ytterligare rikta uppmärksamheten på ett uttalande i kommunministerns senaste inlägg. Det är ett uttalande som har alla möjligheter att bli klassiskt och citerat många gånger. Det lydde ungefär så här: De som har ansvaret för oljebekämpningen har full frihet att vidta alla åtgärder som de anser nödvändiga. – Så talar företrädaren för en sant liberal regering.

Nu säger kommunministern att det inte finns något tak för insatser exempelvis från kommunernas sida. Det är självklart att kommunerna i en rad av de konkreta frågor jag tog upp kan vidta åtgärder. De kan hyra båtar i stället för att köpa dem, även om det förefaller opraktiskt i vissa lägen. De kan göra en ordentlig planering för oljebekämpningen. De kan på egen hand utbilda arbetsledare för frivilliga. De kan på egen hand lägga upp beredskapsdepåer. De kan begära insättande av militär, även om det, som vi hörde från Bohuslän, inte alltid leder till resultat när sådana krav ställs av kommunerna.

Men det borde ju vara mera praktiskt att statsmakterna, dvs. regeringen i det här fallet, tar initiativet på en rad av de här punkterna – exempelvis för utbildning av arbetsledare, för uppläggning av beredskapsdepåer, för att få till stånd andra regler för ersättning till kommunerna som ger större möjligheter för dem, för att trycka på kommunerna att göra den här kommunala planeringen, som är nödvändig för att vi skall få den regionala planering som jag anser oundgänglig.

Jag menar att regeringen här måste ta ett ansvar för bestämda åtgärder. De utredningar som har tillsatts visar också att regeringen menar att i framtiden skall man kunna ta initiativet, men i dag vill man inte göra det. Det tycker jag är fel.

På ett område borde vi emellertid kunna vara överens om att kommunerna

rimligen icke har någon som helst möjlighet att ta initiativ, nämligen när det gäller att åstadkomma en enhetlig operativ ledning av all oljebekämpning. Där måste utan tvivel regeringen ta ansvar, och detta är en av de viktigaste punkterna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1978/79:214 till civilutskottet

1978/79:215 till justitieutskottet

§ 5 Föredrogs och hänvisades

Förslag

1978/79:21 till civilutskottet

§ 6 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:2671 till justitieutskottet

1978/79:2672–2674 till näringsutskottet

1978/79:2675 och 2676 till jordbruksutskottet

§ 7 Föredrogs men bordlades åter

Lagutskottets betänkande 1978/79:19

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1978/79:23

Socialutskottets betänkande 1978/79:36

Kulturutskottets betänkande 1978/79:27

Utbildningsutskottets betänkande 1978/79:39

Jordbruksutskottets betänkande 1978/79:26

Näringsutskottets betänkande 1978/79:38

Civilutskottets betänkanden 1978/79:33 och 34

§ 8 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1978/79:183

§ 9 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1978/79:33 med anledning av propositionen 1978/79:179 om ändring i tryckfrihetsförordningen m. m. jämte motion

1978/79:34 med anledning av motionen 1978/79:1687 angående tryckfrihetsförordningens regler om anonymitetsskydd

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1978/79:20 med anledning av propositionen 1978/79:153 om förbättrat studiestöd till 18–19-åringar i gymnasial utbildning jämte motioner

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 14.48.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 139

Måndagen den
7 maj 1979
